

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

T.C.
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

VAKIF İMARETLER ÖZEL SAYISI ŞEHİRLER

OSMANLI'NIN İLK
İMARET ŞEHİRİ İZNİK

EDİRNE'DEN HATAY'A
İMARETLER ROTASI

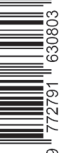
VAKIF MEDENİYETİMİZİN
TEMELİ İMARETLER
Prof. Dr. Halil İnalçık

İMARETLERE DAMGA
VURAN MİMAR SİNAN

OCAK 2025 / SAYI 32

İSTANBUL MİHRİSAH VALİDE SULTAN EYÜP İMARETİ

mevsim
Dönemsel İşletme Finansmanı

SİZE HER MEVSİM BAHAR

İşletmenizin ihtiyaçlarını Mevsim ile karşılayın;
çeyrek dönemlerde kâr, vade sonunda anapara ödemesini yapın.

**Erken Kapama
Ücreti Yok**

“

**Dertlinin derdiyle
dertlenirsen imar/et olur**

*Hayatını ilme ve iyiliğe vakfeden mutasavvıf
Yunus Emre, kıtlıklar, hastalıklar ve bitmek bilmeyen
savaşlarla boğuşan Anadolu'yu karış karış gezerek
insanlara Allah aşkını, sabrı ve umudu anlattı.*

*Hak ve halk şairi, “Ol imaret eylemez, sen viran
olmadıkça...” diye başlayan şiirinde, günümüz Türkçesiyle
şöyle sesleniyor bizlere: “Eğer sen viran olmazsan,
eğer sen çabalamazsan, eğer sen dertli olmazsan,
eğer sen pervane olup dönmezsen ortaya imaret de
çıkamaz, imar çıkamaz, eser çıkamaz.*

*Dert sahibi olmayan dertlinin halinden anlamaz.
Bir derdin acısını yüreğinde hissetmeyen, bir meselesi,
davası olmayan çözüm peşinde, eser peşinde,
hizmet peşinde koşmaz, koşamaz.”*

”

Yunus Emre

“İhtiyaç Sahiplerinin Geri Çevrilmediği Kapılar İmarethaneler”

İmaretler, tarihimiz boyunca vakıf medeniyetimizin en önemli parçalarından biri olmuştur. En kısa tanımıyla imaret veya imarethane, Osmanlı döneminde yoksullara yardım amacıyla geliştirilen hayır kurumlarıdır. Başlangıçta imaretlerde, şehir dışından gelenlere, yolculara, yoksul ve düşkünlere yiyecek, sağlık ve giyecek yardımı yapılırdı. Sonraları ise imaretler, yemek verilen yerlere dönüşmüşlerdir.

İmaretlerin giderleri, imareti yapanın kurduğu vakfın gelirleriyle karşılanırdı. Beylikler dönemindeki imaretlerin vakıflara bırakılması yöntemi, Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Osmanlı'nın ilk imarethanesi, 1331 yılında fethedildikten birkaç yıl sonra İznik'te kuruldu.

Osmanlı'da hemen her külliye de bir imaret bulunurdu. Genel olarak dörtgen bir plan üzerine yapılan imaretlerde, ortada üstü açık bir avlu; avlunun çevresinde mutfak, fırın, yemek odaları ve yöneticilerin odaları yer alırdı. İmaretleri oluşturan birimler, yerel ihtiyaçlara göre azaltılır veya çoğaltılırdı. Örneğin Sultan İkinci Bayezid'in İstanbul'da yaptırdığı imaret, aşhane birimlerinin genişliğiyle dikkat çekmektedir. Sultanın Edirne'de, kendi adıyla yaptırdığı külliye ise cami, tıp medresesi, imaret, darüşşifa, hamam, mutfak, erzak depoları ve diğer bölümleriyle geniş bir alana yayılmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet'in yaptırmış olduğu Fatih İmareti kitabesinde imaretlerin işlevi, “Bir şehirden diğerine gelen misafirlerin üç gün imaretin tabhanesinde yatıp kalkması, imaretin mutfağından yedirilip içirilmesi ve hayvanının imaretin ahırında kervansarayında yatırılıp doyurulması, fakat üç günden fazla misafirlik olmayacağı için ondan sonra serbest bırakılması...” şeklinde belirtilmektedir.

Mekândan öte bir medeniyetin sembolü olan imaretler, Osmanlı toplum hayatında önemli bir yardım kurumu olarak görevlerini asırlarca yerine getirmiştir. Yirminci yüzyılın başlarına kadar daha çok bir külliyein parçasını oluşturan imaretlerden, özellikle İstanbul'da Fatih, Beyazıt, Haseki Sultan, Şehzade, Süleymaniye, Atik Valide Sultan, Sultanahmet, Yeni Valide, Nuruosmaniye, Laleli ve Mihrîşah Sultan külliyelerindekiler, mimari açıdan önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yerli kaynakların dışında, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı topraklarını gezen yabancıların da dikkatini çeken imaretler, bütün şehir fukarası dışında misafirleri ücretsiz doyuran bir kurum olarak hayranlık uyandırmıştır. 1900'lü yılların ilk çeyreğinde kapatılan imaretler, bugün vakıfların desteğiyle fakir ve muhtaçlara dağıtılan sıcak yemek dolayısıyla varlığını mütevazı bir şekilde sürdürmektedir.

Osmanlı Devleti, yollarda konaklama hizmetlerini de vakıflar aracılığıyla yürütmüştür. Yolcular, savaşa giden padişah ve askerleri, hacca giden hacılar, asitaneye giden dervişler, alışverişe giden tüccarlar, seyyahlar ve daha niceleriydi. Osmanlı'da bir yol kültürü oluşmuş, buna bağlı olarak da kurumlar kurulmuştur. Köprüler, çeşmeler, kervansaraylar, hanlar, zaviyeler, tekkeler, namazgâhlar gibi yol kültürünün unsurları arasında yine imarethaneleri görüyoruz.

Ecdadımız, “Bu kapıdan hiç kimse geri çevrilmeye,” düşüncesini şiar edinerek imarethaneler kurmuştu. İpek veya hac yolları gibi uzun menzilli yollarda, merkezi kervansaray olan külliyeler de hizmet verilmekteydi. Buralarda seyyahlar ve onların hayvanları için dahi her şey düşünülmüştü. Yolcular, bu mekânlarda dinlenerek gidecekleri uzun menziller için güç toplardı.

Selçuklulardan Osmanlılara, oradan da Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan imaret geleneğimizi, günümüz şartlarına uygun olarak geliştiriyoruz. İstanbul Mihrîşah Valide Sultan Eyüp İmareti, Ankara Hacı Bayram-ı Veli İmareti ve Tokat Gülbahar Hatun İmareti'nde günde 3 çeşit sıcak yemekten oluşan 1 öğün yemek olmak üzere, her gün yararlanıcı kişilerin adreslerine teslim edilmekte ayrıca ihtiyaç olması halinde imarethane bünyesindeki yemek salonunda ikram edilmektedir. Bu yıl açılacak olan Gaziantep Ökkeşiye İmareti ve Balıkesir İmareti'nde de benzer uygulamalar başlayacaktır. Bunlara ilave olarak Kastamonu, Bursa, Nevşehir ve Niğde illerinde imarethane açılması için çalışmalarımız devam etmektedir.

Diğer taraftan gıda kolisi yardımları ve iftarlarla hayır şartlarını yerine getiriyoruz. Paylaşma, yardımlaşma, hayırseverlik her devrin olmazsa olmazıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak bu doğrultudaki çalışmalarımız artarak devam edecektir.

SİNAN AKSU

T.C. Vakıflar Genel Müdürü

EDİTÖRDEN

Değerli Okurumuz,

Yeni yılın ilk sayısında, vakıf kültürümüzde önemli bir yere sahip olan “imaretler” konusunu enine boyuna incelemek istedik. Osmanlı döneminde toplumsal hizmette vakıfların en etkili olduğu alanlardan biri, imarethaneler olmuştur. Bir cami ve etrafında medrese, tabhane, imaret (aşevi, mutfak, kiler, fırın), darüşşifa, türbe, han, çarşı, hamam, çeşme gibi unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan külliyeler olarak tanımlanabilecek imaret kompleksleri, Türk şehirlerinin oluşumunda çok mühim fonksiyon üstlenmiştir. Külliyeler içinde yer alan ve aşevi hizmeti gören imaretler, paylaşmanın en güzel örneklerinden birinin sergilendiği mekânlardır.

“Beş Soruda İmarethaneler ve İşleyişleri” başlıklı sayfalarımızda, bu kurumların özelliklerini, amaçlarını, burada kimlerin kimlere hizmet ettiğini detaylı bir şekilde görebilirsiniz. Seyyah bölümümüzde ise Evliya Çelebi’nin gözlemleriyle imarethaneleri ve diğer yol kurumlarının geçmişteki işlevlerini okuyabilirsiniz.

“Tarihçilerin kutbu” olarak tanımlanan Prof. Dr. Halil İnalıcık, tarih üst başlıklı sayfalarımızda vakıf medeniyetimizin temeli olarak tanımladığı imaret-külliye sistemini anlatıyor. Fatih Sultan Mehmet’in bu konu üzerinde büyük bir hassasiyetle durduğu belirten İnalıcık, İstanbul’un bu sistem sayesinde Avrupa’nın en büyük şehri haline geldiğini ileri sürüyor.

Peki, Osmanlı döneminde sayıları bini aştığı bilinen imaretleri, günümüzde nerelerde görebilirsiniz? Bu soruya hakkıyla yanıt verebilmek için kapsamlı bir araştırma yaptık ve bu sayımıza özel bir “imaretler rotası haritası” hazırladık. Bu çalışmada Edirne’den Gaziantep’e, Kastamonu’dan Hatay’a kadar ülkemizin farklı noktalarına yayılan imaretleri çok daha yakından tanıyabilirsiniz.

Osmanlı döneminde ilk imaretin kurulduğu İznik’ten başlayarak bu hayır kurumlarının önde gelen örneklerini tanıttığımız yeni sayımızın arşivlik bir nitelik taşıdığına inanıyoruz. İnşa etme, bayındır hale getirme gibi anlamlara da sahip olan imar sözcüğünden türeyen imaretlerin ihtiyaç sahiplerine afiyet, huzur ve mutluluk getirmesini diliyor, sizi yeni sayımızla baş başa bırakıyoruz.

İyi okumalar,

GÜL AŞIK

Vakıflar Genel Müdürlüğü
Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri

VAKIF ŞEHİR

**T.C. Vakıflar Genel
Müdürlüğü adına**

Yayın Kurulu Başkanı
Genel Müdür
SİNAN AKSU

Yayın Kurulu Üyeleri
Genel Müdür Yardımcıları
HAYRULLAH ÇELEBİ
AYDIN CEM ASLANBAY
ERKAN ÖMEROĞLU

Yayın Koordinatörü
GÜL AŞIK

**Kültür ve Tescil
Daire Başkanı**
HİLAL AYDEMİR

**Sanat Eserleri ve
Yapı İşleri Daire Başkanı**
ŞENGÜL KONCAGÜL

Dış İlişkiler Daire Başkanı
KADİR KANTEKİN

**Hayır Hizmetleri
Daire Başkanı**
TANER KARADAYI

Kurumsal İlişkiler
SADIK ÖZDEMİR

Yayıncı Kuruluş
ART MENTAL A.Ş.
Adına İmtiyaz Sahibi
ALİ ATAY

Yayın Yönetmeni
MELİH USLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
SEDA BAŞARAN TAŞDELEN

Görsel Yönetmen
MURAT SELEK

**Art Mental Yayınları
Medya Grubu Başkanı**
DOĞAN ACAR

Editörler
ARDA KEMAL ATAY
YAĞMUR TEMİZ
HAYATİ TEK
İLTER SAĞIRSOY

Baskı
AFŞAR MEDYA MATBAACILIK
SAN. VE TİC. AŞ.
Ostim O.S.B.Mah. 1424 Sk. No:8/2
Ostim, Yenimahalle / ANKARA

Bu dergi uluslararası grafik tasarım ve editöryal ilkeler uyarınca hazırlanmıştır. Vakıf Şehir Dergisi aylık olarak yayınlanır. Dergide yer alan makale, araştırma, yorum, röportaj gibi yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yer alan yazılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Yaygın, Süreli, Türkçe
ISSN: 27916308
2025, Sayı: 32

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

**T.C.
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**VAKIF
KATILIM**
Vakıf Şehir Dergisi,
Vakıf Katılım desteği ile
yayınlanmaktadır.

VakiflarGM

vakiflarmgm

VakiflarGM

QR kodu
okutarak
konuma
gidebilirsiniz.

**T.C.
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

(312) 415 50 00

Erler Mahallesi
Dumlupınar Bulvarı
No: 340
Etimesgut - Ankara
www.vgm.gov.tr

GÜNCEL

Kültür ve Turizm Bakanı MEHMET NURİ ERSOY

**İMARETLER,
HAYIRSEVERLİĞİN VE
HAMİYETPERVERLİĞİN
BİR NİŞANESİDİR**

İÇTİMAİ

**BEŞ SORUDA
İMARETHANELER
VE İŞLEYİŞLERİ**

İZNİK

MELİH USLU

**OSMANLI'NIN
İLK İMARET ŞEHİRİ:
İZNİK**

EDİRNE

**UNESCO LİSTESİNDE
BİR DÜNYA MİRASI
İKİNCİ BAYEZİD
CAMİİ VE KÜLLİYESİ
İMARETİ**

ANKARA

**HER GÜN ÜÇ KAP
SICAK YEMEK
HACI BAYRAM-I VELİ
İMARETİ**

AMASYA

**DEPREMLERDEN
GERİYE KALAN
GÜZELLİK
İKİNCİ BEYAZIT
KÜLLİYESİ İMARETİ**

20

İSTANBUL

ANITSAL MABETLERİN
GÖLGESİNDE
7 TEPELİ ŞEHRİN
7 HAYIR MEKÂNI

27

KOCAELİ

KAHİRE'DEKİ DÖRT
CAMİNİN SENTEZİ
ÇOBAN MUSTAFA PAŞA
KÜLLİYESİ

32

BURSA

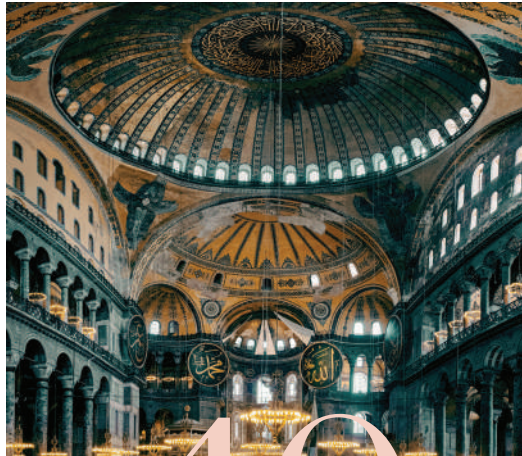
HAYIRLARI
HAFIZALARA KAZINAN
ÜÇ TARİHİ İMARET

35

TOKAT

BİN YILLIK VAKIF
MEDENİYETİNİN
NİŞANESİ
GÜLBAHAR HATUN
İMARETİ

40

TARİH

PROF. DR. HALİL İNALCIK

İMARETHANELER,
VAKIF
MEDENİYETİMİZİN
TEMELİDİR

42

ANALİZ

ALİ OSMAN ÖZDEMİR

OSMANLI
SOSYAL DEVLET
ANLAYIŞININ MİRASI

“ İmaretler, Hayırseverliğin ve Hamiyetperverliğin Bir Nişanesidir ”

İmaretlerin vakıf kültürümüzde asırlardan bu yana iyiliğin, paylaşmanın ve yardımlaşmanın vitrini olduğunu söyleyen Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, bu hayır kurumlarını çoğaltmayı ve ihya etmeyi bir borç olarak gördüklerini belirtiyor.

Eyüp Sultan Külliyesi (üstte ve karşı sayfada altta).

Vakıf kültürümüzde imaretler; asırlardan bu yana iyiliğin, paylaşmanın ve yardımlaşmanın vitrini olmuştur. Vakıf ruhuna, medeniyetine bir saygı ve sorumluluk olarak, bu hayır kurumlarını çoğaltmayı ve ihya etmeyi bir borç bilmekteyiz.

İmaretler, bu topraklarda nice hayrın filizlenmesine vesile olan buluşma adresleridir. O hayırlar ki gölgesinde din, dil, ırk ayırmadan beşeri muhafaza eden dev çınarlarla dönüşmüştür,

Ecdadımızdan miras aldığımız imaret anlayışıyla azığını paylaşma hasletini bugün de sürdüren bir devlet ve milletin mensupları olarak bahtıyarız.

Savaşlardan hastalıklara kadar birçok krizle sarsılan dünyada, Türkiye adı her gün daha yüksek bir sesle ve umutla, adaletle, merhametle bir anılmaktadır. Aziz milletimiz, kendisini bekleyen eli tutmaktan asla imtina etmemektedir.

Türk Milleti, Yüce Allah'ın, “Hayır işlemekte yarışın!” emrine dün olduğu gibi bugün de bütün varlığını adanmış, nerede bir ihtiyaç varsa oraya koşmuş ve koşacaktır. Vakıf medeniyetinin bizlere bıraktığı miras budur.

Güzel vatanımızın hemen her yerinde, dünyanın da dört bir yanında vakıflar kuran ecdadımız iyilikte yarıştı, böylece merhamet ve şefkat temelinde büyük bir vakıf medeniyeti oluştu. İmaret müessesesi de bu medeniyetin mücevherlerinden birisine dönüştü.

Biz de Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğümüz vasıtasıyla yeni imaretler açarken, ihya edilecekleri de özenle yeniliyoruz. Böylece hem büyük bir

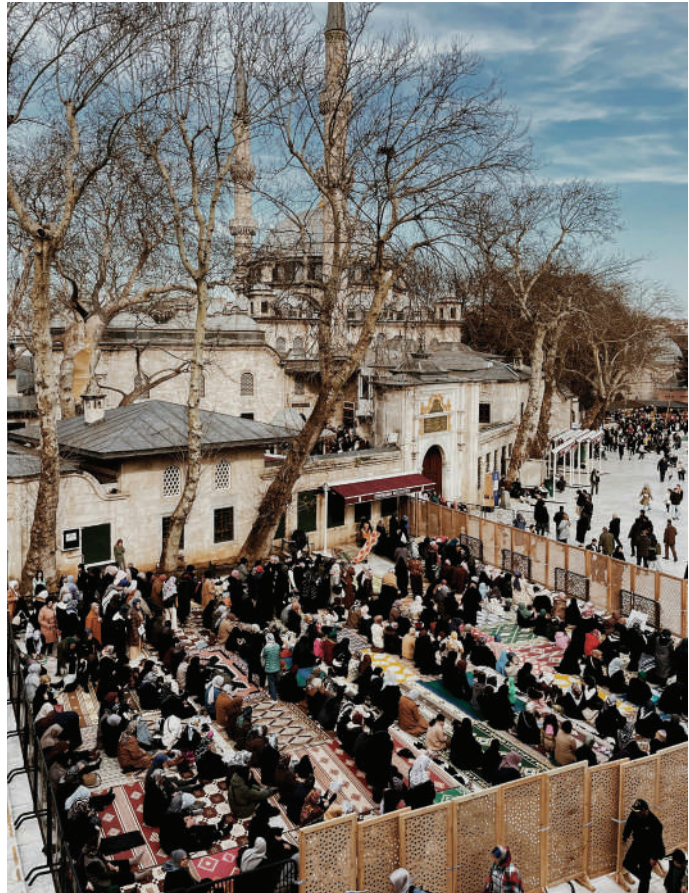

iyilik halkasını koruma ve yaşatma irademizi beyan ediyor hem de mimari ve şehircilik üslubumuzun köklerini bulup, yeniden açığa çıkarma kararlılığımızı ortaya koyuyoruz.

Uzun bir aradan sonra yeniden kapılarını açan Mihrîşah Valide Sultan, diğer adıyla Eyüp İmaretî bunun en özel örnekleri arasındadır. Bu eşsiz eserin hizmet verdiği Eyüp ilçesinin, Yüce Peygamberimiz Hazretî Muhammed'in (s.a.v.) mihmancı, İstanbul'u fetheden ruh ve iradenin timsali olan Ebu Eyyüb El Ensari Hazretleri'nin ismine yakışır bir yer olması için daima itina gösterilmiştir. Osmanlı ulemasının buraya, "uluların seçkinleri" anlamına gelen Havass-ı Refia demesi de gösterilen bu hürmetin bir ifadesi olmuştur. Elbette icraat ve inşa ile de bu semt ihya edilmiştir.

Ecdadımızın manevi hassasiyet ile maddi estetik yetkinliği öylesine ince detaylarda kendisini gösteriyor ki hayran olmamak, ilham almamak mümkün değildir. Mihrîşah Valide Sultan tarafından yaptırılan Eyüp İmaretî de onun hamiyetperverlik ve hayırseverliğinin bir nişanesi olurken, ince zevkinin detayları da yapının her tarafına bezenmiştir.

Yaptıkları her işte; en iyi malzeme, en güzel şekilde kullanılmış, ince, sanatlı işçilikler sergilenmiş, yapılar en ideal şekilde bina edilmiş, yapı olabilecek en geniş haliyle fonksiyonellik sergilemiş ama son tahlilde kıymet bunlara atfedilmemiştir. Gönül, ruh önce gelmiş, değer manada aranmış, ölçü onunla verilmiştir.

BEŞ SORUDA İMARETHANELER VE İŞLEYİŞLERİ

Süleymaniye Külliyesi'nden
İstanbul Boğazı'na bakış.

1 İMARET NEDİR?

Vesikalarda imarethane olarak da geçen kavram, sözcük olarak “imar edilmiş, inşa edilmiş” demek olup cami, mescit, medrese, tabhane, darüşşifa, aşevi, kervansaray, muvakkithane, türbe vb. birimlerin tamamı için olduğu gibi, bu binalardan biri olan aşhane için de kullanılmıştır. Anadolu ve Rumeli'deki pek çok mimari eserin kitabesinde yapılar, imaret adıyla zikredilmiştir. Ancak bazı kaynaklarda imaret, doğrudan doğruya “aşevi” manasında geçer. Mesela, Hezarfen Hüseyin Efendi, Fatih Külliyesi'nin yapılışından bahsederken, “Bu imaret dedikleri mahal, bir muhadvete-i azîmenin derûnunda bina olunmuştur” diyerek, gece gündüz burada pişen yemeğin fukaraya, gurebaya ve talebeye verildiğini yazmaktadır. Kelimenin her iki anlamda da kullanıldığını, buna benzer pek çok kaynakta görmek mümkündür. Nitekim mühimme defterlerindeki kayıtlarda da imaret hem aşevi hem külliye manasında kullanılmıştır.

2 KİMLER GÖREV YAPAR?

İmarette görev yapan memurların sayısı, kurumun büyük veya küçük olmasına göre değişebilirdi. Büyük imaretlerde imaret şeyhi, vekilharç, kâtip, nakip, bevât, aşçı, ekmekçi, kilerci, kiler kâtibi, et hamalı, ambarcı, buğday ve pirinç ayıklayanlar, çanak yıkayıcı, kâsekeş, ferrâşlar, kayyım, çerağdâr ve hamallar görev yapardı. Bunlardan imaret şeyhi idareci olup, yapılan işlerin tamamına nezaret eder ve gelen misafirleri karşılayarak hoş tutulmalarını sağlardı. Vekilharç, imarete gerekli gıda maddelerinin alınmasına nezaret eder; kâtip ise gelir gider kayıtlarını tutardı. Kilerci, alınan gıda maddelerinin muhafaza edilip gerektiğinde mutfağa verilmesi görevini üstlenirdi. Kâseşûy ve kâsekeş, tabak taşımak ve yıkamak işlerinde mutfakta aşçı yardımcısı gibi hizmet görür; ferrâş, kayyım ve çerağdâr ise imaretin tamamının bakım ve temizliğini yapardı. İmaretlerin gelirleri ve buradaki görevlilerin sayısı verilecek hizmet, vakfın büyüklüğü ve zenginliğiyle uyumlu olurdu.

3 ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Osmanlı Devleti'nde birçok toplumsal hizmet vakıflar tarafından karşılanmaktaydı. Bu amaçla da - Çok büyük bir bölümü bugün de faal olan - çeşitli eser ve hizmet kalemi vakfedilmişti. Bu çerçevede, imaretler de her biri birer vakıf olan külliyelerin parçası veya müstakil kurumlar olarak vakıf nizamnamelerine göre işlerdi. İmarette çalışanların alacakları ücret vakıf tarafından belirlenirken, imaretin nasıl işleyeceği, ne kadar ve nasıl yemek dağıtılacağı, dağıtılacak yemeklerin çeşidi de yine bu nizamname ve vakfiyelerde kayıtlıydı. Büyük bir külliyenin parçası olmayan küçük aşevleri de daha çok misafir ve fukara için hizmet verirdi.

4 VERİLEN YEMEKLER NASILDIR?

İmaretlerdeki işleyiş biçimi, vakıflara göre farklı olmakla birlikte birbirine benzemektedir. Genel olarak iki, nadiren üç öğün yemek çıkarılan bu mekânlarda, Ramazanlarda iki vakit birleştirilerek sadece iftar yemeği verilirdi. Cuma ve kandillerde ise daha güzel yemekler çıkarılması ve tatlı verilmesi şartı birçok imaretin vakfiyesinde yer almaktaydı. Eğer bir külliyenin parçası ise imaret sadece kendi memurlarını değil, bütün külliye çalışanlarını, ve varsa medrese talebelerini doyurma vazifesini üstlenirdi. Anadolu'daki külliyelerden biri olan Afyonkarahisar'a bağlı Sincanlı'daki Sinan Paşa İmaret'i'nin aşevinde, kişi başına sabah akşam birer ekmek ve 30 dirhem bal, 50 dirhem karabiberli pirinç pilavı ile 25 dirhem et verildiği; Ramazan, Cuma ve Kandil günlerinde İstanbul imaretlerinde olduğu gibi bunlara zerde ilave edilmesi gerektiği vakfiyesinde kaydedilmişti. Osmanlı coğrafyası genelindeki pek çok imarette de sistem aynı şekilde işlemekteydi. Çok sayıda vakfiyedeki şartlar uyarınca, imaret kurumları için her gün okkalarca (Bazısında 350 okka) et alınması, yemeklere gösterilen ihtimam ile ikramın yaygınlığını ortaya koymaktaydı. Bir vakfiyedeki şu hükümler de dikkat çekicidir: "Sabahları verilen pirinç çorbası için maydanoz, 15 okka soğan, 100 dirhem kimyon, 40 dirhem biber, yarım kile nohut, kabak mevsiminde 60 okka kabak, mevsimine göre 50 okka yoğurt, 30 kile pirinç, 10 okka badem, 10 okka incir, 87 okka sade yağ, 140 okka bal. Cuma sabahları buğday aşısı, -tuzsuz pişirilecek isteyen tuz ekip pilav gibi, isteyen şeker ekip tatlı gibi yiyecek - akşamları pirinç pilavı ile içine incir, üzüm katılacak, zirbaç (pelte) ikram edilecek. İmarete gelen misafirlere, günlük yemekten başka, 50 dirhem bal ve bir ekmek verilecek. İmarette, her gün her dört kişi için bir sofraya olmak üzere 40 sofraya kurulacak."

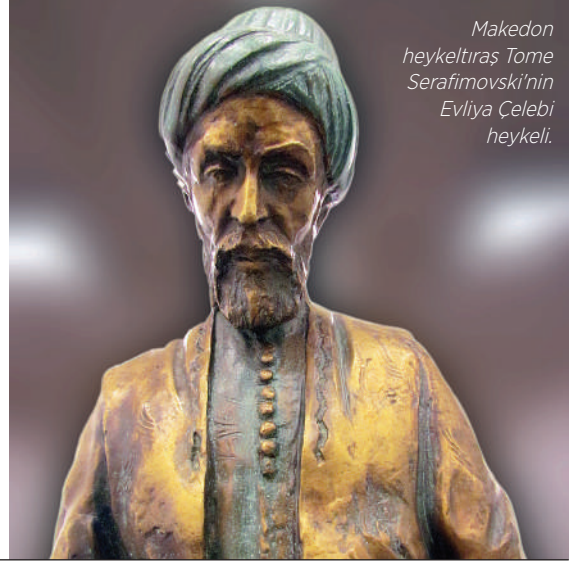
5 KİMLER YARARLANIR?

Bir imarettten öncelikli yemek yiyenler; misafirler, külliye'deki görevliler ve öğrenciler olurdu. Müderrisler, danışmendler, müdler, bevvâblar, evkaf kâtibi, vekilharç, kilerci, tabhane imamı ve müezzini; aşçılar, ekmekçiler, tabak taşıyanlar, kazan ve çanak yıkayıcıları, çerağcılar, ahircılar, kapıcılar, nöbetçi yeniçeriler; cami görevlilerinden imamlar, müezzinler; saatçi, bekçi, hafız-ı kütübler, perdeciler, kayımlar, na'thanlar, mektep muallimi, mutemetler, türbedar, noktacı, dolapçı, kurşuncu, darüşşifada görevli hekimler ve yardımcıları, hastalar, çamaşırcılar gibi bütün külliye vazifelileriyle talebenin günlük yemek ihtiyacı da buradan karşılanırdı. Bunlardan başka, sayısı değişen ihtiyaç sahipleri vardı. Çalışanlar, öğrenciler, misafirler, yolcular ve fakirlerin sayıları göz önüne alınırsa büyük imaretlerde günde yaklaşık bin ila iki bin kişi arasında insana yetecek kadar yemek çıkarılmaktaydı.

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAME'Sİ'nde Yollar ve Yol Kurumları

Tam bir tarih, kültür ve coğrafya bilgisi şöleni halinde edebî bir şaheser olarak kaleme alınan Evliya Çelebi merhumun Seyahatname'si, ulaşım ve yol bayındırlığına ilişkin de çok kıymetli bilgiler ihtiva eder. Sevimli seyyahımız eserinde; yolları, kaldırımları, imarethane ve kervansarayları o her zamanki tatlı ve detaycı üslubuyla anlatmıştır.

Makedon
heykeltıraş Tome
Serafimovski'nin
Evliya Çelebi
heykeli.

İmarethaneler, ortaya çıkış sebebi itibarıyla birer yol kurumuydu. Tıpkı kaldırımlar, köprüler ve kervansaraylar gibi ulaşım ile ilgili fonksiyonları ifa ediyorlardı. Bir seyyah olarak gezi rotasını yalnızca ana yollarla sınırlı tutmayan, yolculuklarında mümkün olduğunca ara yolları ve patikaları tercih eden Evliya Çelebi, bu kurumların mahiyetini anlatıyor.

Zaman zaman yolunu kaybeden Evliya Çelebi, böyle durumlarda yöre halkından yardım almış, yolların durumu ve güvenliği ile ilgili bilgi toplamıştır. Güzergâhlar, yol üzerindeki yerleşimler ve insan unsurunun ön plana çıktığı "Seyahatname"de yolun fiziksel yapısına ve yol koşullarına ilişkin bilgiler de yer almaktadır. Seyyahın yaşadığı 17. yüzyıldaki yollar, ekseriyetle arazi koşullarına bağlı olarak hayvanların ve arabaların gidiş gelişlerinden dolayı toprağın basılmasıyla oluşmuştu. Yük hayvanları, tüccarlar, süvariler, köy ya da kentler arasında seyahat eden yolcular, yolun fiziki yapısı ya da güzergâhı üzerinde çok etkili değillerdi.

Osmanlı seyyahı, şehirleri anlatırken belli bir format kullanmıştır. Çarşı ve bedestenleri tasvir ederken, eğer dikkâtini çekmişse kaldırımlarından da bahsetmiştir. Evliya Çelebi'nin anlatımında kaldırımlar, şehir panoramasının tamamlayıcısı ve bir yerleşimin zengin veya gelişmiş olmasının göstergesidir. Şehir içi yolunu

Malatya'daki Hekimhan (Taşhan) Kervansarayı.

oluşturan bu kaldırımlar, ona göre iki çeşittir. Birincisi taş kaldırımlar ikincisi ise ahşap kaldırımlardır. Taş kaldırımlar, ülkenin hemen her tarafında yapılmış olmakla birlikte; ahşap kaldırımlara daha çok Tuna ve çevresindeki bölgelerde rastlanır. Evliya, her iki kaldırmı birbirinden özellikle ayırır. Bunlardan bahsederken bu farklılığın sebebinin de açıklamaktadır: "Tahta örtülü, tahta havlılı, tahta binalı ve tahta döşeme kaldırımlı pâk ü pâkize evlerdir. Bu şehirde taş bina ve taş kaldırım asla yoktur. Zira alçak ve sulu ve bataklı yerlerdir."

Osmanlı şehirlerinin caddelerindeki kaldırımları büyük bir övgüyle anlatan seyyah, sel geldiğinde suyun akışını sağlamak amacıyla kaldırım üzerine yapılmış sel yolları gibi önemli bir mimari ayrıntıya da yer verir. Evliya Çelebi'nin ilgisini çeken şehir içi yollardan birisi de caddelerdir. Şehirlerdeki yollar, Osmanlı ülkesinde yaygın olmayan yalnızca nehir kenarında birkaç kale ve şehirde rastlanan, ihtiyaç duyulduğunda kaldırılabilen ahşap döşemelerden oluşmaktadır. Bazı şehirleri tasvir ederken ise özellikle kaldırımın olmayışına ve yolların darlığına vurgu yapar.

MUTLULUK DAĞITAN KÖPRÜLER

Yolculuk sırasında Evliya'ya mutluluk veren en önemli yol kurumu, hiç şüphesiz köprülerdir. O köprülere, ırmak üzerine yapılmış bir geçit olmanın çok ötesinde bir anlam yüklemiştir. Onun için köprüler, seyrine doyum olmayan sanat ve mühendislik harikası yapılardır. Özenle seçtiği ve büyük bir övgüyle sıraladığı kelimeler kâfi gelmez. Evliya'nın eşsiz üslubu ve edebiyatı, zaman zaman köprülere karşı duyduğu hayranlığı anlatmaya yetmez.

Yoluna çıkan ve hayranlığını uyandıran bir köprü, ona Osmanlı coğrafyasındaki diğer köprüleri hatırlatır. O, bir köprüyü tasvir ederken diğer köprülere övgü dizmeden kendini alamaz. Güzel bir köprüyle karşılaştığında yalnızca o köprüyü anlatmakla kalmaz, aynı zamanda kendisini büyüleyen diğer köprülerin de isimlerini sayar. Anadolu'da Sakarya ırmağı üzerinde Geyve, Kızılırmak üzerinde Çarşın, Aras üzerinde Altun Halkalı, Hasankale'de Çoban Sultan, Batman'da Malabadi, Hasankeyf, Adana ve Misis köprülerini; Rumeli tarafında ise Mostar, Küçük ve Büyük Çekmece, Edirne'de Mihal, Mustafa Paşa ve Ergene, Vişegrad'daki

Drina köprülerini Osmanlı ülkesindeki en görkemli ve meşhur köprüler olarak saymaktadır.

YOLCUNUN CENNETİ

Bir seyyahın yol üzerinde ihtiyaç duyacağı en önemli yapılardan biri de hiç şüphesiz han ve kervansaraylardır. Evliya Çelebi, gittiği yerlerde bazen şehrin eşrafına misafir olmuş, bazen de hanlarda kalmıştır. Seyyahımız, kervansarayları anlatırken yolcular için ne kadar büyük bir nimet olduklarına dikkat çekmiştir. Kervansarayları nitelemek için kullandığı sıfatlarla ücret ve gümrük vergisi ödemedi konaklama imkânı sunan bu hayır kurumlarının seyyaha ve yolculara verdiği güven ve rahatlığı öne çıkarmıştır. Hatta buraları bir "yolcunun cenneti" olarak nitelemiştir. Onun kervansarayı; ücretsiz yiyecek ve yatağın yanı sıra gecenin şerrinden, güneşin hararetinden sığınılan, yorgunluk atılan, diğer yolcularla tanış olup sohbetler edilen bulunmaz bir sosyal mekân; hamamı, ahır, haremliği, mescidi ve hatta mezarlığı ile yola ve yolcuya ait bir küçük kent gibidir.

Yolcuların üç gün konakladığı bu kervansaraylarda misafirlere yapılan

izzet ve ikramdan övgüyle söz eder. Müslüman veya gayrimüslim olduğuna bakılmaksızın kervansaraya gelenlere cömert sofralar kurulduğunu belirten seyyah, kuş sütü bile istesen hemen getirdiklerini ifade ederek misafirlere verilen hizmeti anlatmaya çalışır.

Evliya, bazı şehirlerde kervansarayın bulunmamasını ise yöre sakinlerin misafirperverliğiyle açıklar. Evliya, seyahati esnasında geçtiği muhtelif yolları tasvir ederken memnuniyetini ve memnuniyetsizliğini ifadelerine yansıtmıştır. Manzaralı, güzel kokulu, "pak kaldırımlı" yollardan geçerken duyduğu huzuru ve zevki cümlelerine aktarmıştır. Mesela Marmaris yolculuğunu anlatırken yolla ilgili memnuniyetini, "Sakar yokuşundan beri cennet yollarına geldik. Bu yolları zevküsefa ile aştık," şeklinde ifade etmiştir.

Eserinde sık sık imaretlerin, kaldırımların, köprülerin ve kervansarayların insanlar ve kültürler üzerindeki etkisine değinen Evliya Çelebi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yolların tasvirini yaparak dönemin ulaşım pratiklerine ilişkin de çok önemli bilgiler bırakmıştır.

Edirne'de bir Osmanlı yadigarı: Meriç Köprüsü.

Osmanlı'nın
İlk İmaret Şehri
İZNİK

Asırlar boyunca üç kıtaya hükmeden cihan imparatorluğu Osmanlı'nın ilk imarethanesi, 1334 yılında İznik'te kuruldu. Hristiyan âlemi çok önemli bir kent olan İznik'in fethinden sadece birkaç yıl sonra kurulan bu imarette şehir dışından gelenlere, yolculara, yoksul ve düşkünlere yiyecek, sağlık ve giyecek yardımı yapılırdı. Müslümanların gönüllerde taht kurmasını sağlayan bu hizmet anlayışı, kısa sürede bütün Osmanlı coğrafyasına yayıldı. Dönemin imaret kültürünü yerinde görmek için İznik'te bulunan Nilüfer Hatun İmareti Türk İslam Eserleri Müzesi'ni ziyaret edebilirsiniz. Sultanı Birinci Murad tarafından 1388 yılında imarethane olarak inşa ettirilen yapı, dönemin vakıf geleneğiyle ilgili çok şey anlatıyor.

MELİH USLU

14. yüzyılda inşa edilen Yeşil Camii.

İznik, İslam kaynaklarında Nikiye şeklinde geçen Nikaia'nın Türkçeleştirilmiş biçimidir. Orhan Gazi zamanında İznik'i ziyaret eden İbn Battûta, şehrin adını Yiznik olarak belirtmiştir. İznik, MÖ 4. yüzyılda karelere bölünmüş düzenli bir plana sahipti. Bu plan, ana çizgileriyle bugünkü yerleşimde de görülmektedir. İlk Çağ sikkelerinde "Altın Şehir" olarak nitelendirilen şehrin etrafında kapıları dört yana açılan surlar, ortasında bir okul, çeşitli yerlerinde kutsal mekânlar bulunuyordu. Bir süre Bitinya Krallığı'nın başkenti olan İznik, MÖ 1. yüzyılda Roma idaresine girmiştir.

İstanbul'a açılan kapı olmasından dolayı İznik, Bizans'taki taht mücadelelerinde taraflar için ele geçirilmesi önemli bir şehir durumundaydı. O dönemin seyahatnamelerinde şehrin zenginliğinden ve kalabalıklığından bahsedilir. 8. yüzyıldan itibaren Müslüman akıncıların fetih girişimlerine maruz kalan İznik, nihayet 1075 yılında Selçuklu hanedanına mensup

Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından ele geçirildi. Süleyman Şah, üç yıl sonra Anadolu'nun ilk Türk devletini kurup başkentini İznik olarak ilan etti. Bir süre sonra Halep'i kuşatan Süleyman Şah'ın şehit düşmesi üzerine, İsfahan'da bulunan iki oğlu Kılıçarslan ile Kulan Arslan, İznik'e geldi. Kılıçarslan herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan Anadolu Selçuklu tahtına çıktı ve kendisiyle birlikte gelen askerlerin ailelerini de İznik ve civarına yerleştirdi. Şehir, 1331 yılında Osmanlılar tarafından fethedildiğinde dönemin en gözde ipekli kumaşları burada dokunuyordu. Geçmişte gelişmiş bir çanak çömlek sanayine sahip olan İznik, Türk döneminde çinileriyle nam salmaya başladı.

Yakın zaman önce, kazılarda ortaya çıkarılan Yenişehir Kapısı dışındaki Orhan Gazi İmaret ve Hamamı, Osmanlılar'ın İznik'in fethinden hemen sonra şehir dışında yerleşmeye başladıklarını göstermektedir. Çinilerle de süslediği anlaşılan imaretin 1334 yılına tarihlendirilen kitabesi, İznik

Müzesi'ndedir. Osmanlı idaresi altında giderek gelişen İznik'in önemli bir vakıf şehri haline geldiği, çoğu 14. yüzyıl ortalarından itibaren inşa edilen eserlerden anlaşılmaktadır. Orhan Bey ilk olarak Çandarlı Kara Halil'i buraya kadı tayin etmiş, Ayasofya'yı camiye çevirerek ve bir imaretle bir medrese yaptırarak İznik'in imarını başlatmıştır. Çandarlı Ailesi'nin merkezi konumuna gelen şehrin gelişimi, onların yaptırdığı eserlerle hızlanmıştır. Yıldırım Bayezid'in oğlu Musa Çelebi ve Bedreddin Simavî de bir süre burada ikamet etmiştir. Ayrıca Şeyh Kutbüddin İznîkî ile Eşrefoğlu Rumi gibi tarikat erbabının burada bulunması, İznik'in bir ilim ve kültür merkezi olma özelliğini desteklemiştir.

İznik'in gelişimi ve nüfus yapısı hakkında ilk resmî bilgiler, 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinde yer alır. 1530'lu yıllarda düzenlenen ve Anadolu beylerbeyi sancaklarının genel tahrir sonuçlarını ihtiva eden deftere göre Kocaeli sancağına bağlı kaza merkezi olan İznik, yerleşmenin tamamıyla sur

içinde olduğu 21'i Müslümanlara, ikisi Hristiyanlara ait toplam 23 mahalleye sahipti. Mahalleler genellikle şahıs, cami, mescid ve imaret adlarını taşımaktaydı. İmareti-i Orhan, İmareti-i Halil Paşa, Kuyumcu, Akmescid, Bey, Yalı, Sermahfil gibi isimler taşıyan mahalleler, kalabalık ve önemli yerleşme yeri hüviyeti taşıyordu. Bu dönemde İznik'te dört cami, beş imaret, 14 mescit, üç medrese, bir muallimhane, 12 zaviye, üç hamam yer alıyordu.

Hemen hemen aynı tarihlerde İznik'i gören Bedreddin el-Gazzî, şehri mamur, güzel bir yer olarak tarif eder. Binaların kale gibi sağlam, avlulu evlerin ferah, yolların geniş olduğunu yazar. Ondaki 25 yıl sonra 1555'te İznik'e gelen Alman seyyah Hans Dernschwam, şehrin sur içi kısmında büyük bina bulunmadığını, evlerin etrafını çevreleyen duvarlar yüzünden görülmediğini, evlerin doğrudan sokağa açılmadığını, küçük bir Rum kilisesinin mevcut olduğunu ve resmen kayıtlı 11 hane Hristiyan nüfusun yaşadığını belirtir. Her iki seyyahın da ifadelerinden İznik'in tipik bir Türk yerleşmesine sahne olduğu anlaşılmaktadır.

İznik'in kent belleğinde önemli bir yere sahip olan Nilüfer Hatun İmareti ise erken dönem Osmanlı mimarisi içinde sıkça görülen ve zaviyeli/ tabhaneli diye adlandırılan yapılar grubunda yer almaktadır. İtinalı taş-tuğla örgülü duvarlara sahip

İznik Ayasofya Camii.

yapının önündeki revak, hareketli bir cepheye sahiptir. Beş birimli revak ortada kubbe, yanlarda aynalı tonozla örtülüdür. Yapıda orta mekânla tabhane odaları birer kubbe ile, batı yönündeki cami mekânı ise iki birimli olup, daha küçük ölçüde kubbelerle örtülmüştür. 1388 yılında Sultan Murad tarafından annesi Nilüfer Hatun adına yaptırılan imaret, günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Ayrıca şehrin içinde Çandarlı İbrahim Paşa ile Halil Paşa'nın birer türbesi vardır. Geçmişte yanlarında bulunduğu bilinen mescit ve imaret zamanımıza ulaşmamıştır.

1648'de İznik'i gören Evliya Çelebi, sur içindeki yerleşmenin güney kesimde yoğunlaşmış olduğunu, burada 18 mahalle ve bin kadar da ev bulunduğunu belirtir. Ayrıca kuzey tarafında yerleşme olmadığını ve bu kesimin terk edildiğini yazar. Onun bu ifadeleri, şehir içi yerleşmede 16. yüzyıl ortalarından itibaren tahrir kayıtlarıyla da desteklenebilen kaymayı teyit eder. Ayrıca Evliya Çelebi, kentte dokuz çini imalathanesi, 24 cami ve mescit, yedi medrese, 46 mektep, yedi tekke, yedi imaret, iki çift hamam ve 600 dükkân bulunduğunu yazar.

İznik, bu görüntüsünü sonraki asırda da sürdürmüştür. 19. yüzyılda burayı gören Batılı seyyahların genel kanaati,

kasabanın güçlü surların içerisinde bulunduğu şeklindedir. 1835'te İznik'i ayrıntılı olarak tasvir eden Fransız mimar, arkeolog ve gezgin Charles Texier, Ayasofya'nın gizemini ve Lefke Kapısı tarafının, yani kentin doğu yönünün bahçelerle çevrili olduğunu anlatır. Ona göre şehrin en canlı yeri, çarşısı ve ana caddesidir. Rumlar kilise etrafında oturmakta olup, sayıları daha önceki yıllara göre biraz daha artmıştır.

Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra önemli bir ilim ve kültür merkezi durumuna gelmiş olan İznik'te birçok âlim, şair ve edip yetişmiş; bir kısmı sürekli burada ikamet etmiştir. Özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda Şeyh Kutbüddinzâde Kutbî, torunu Sadri Çelebi, Hümâmî, Kurbî gibi şairlerin yanında; buradaki ilk Osmanlı medreselerinde görev yapan Dâvûd-i Kayserî, Tâceddin el-Kürdî, Hayâlî ve Kara Alâeddin gibi âlimler sayılabilir. 1930'da yeniden kaza merkezi olan İznik, günümüzde 25 bine ulaşan nüfusuyla önemli bir tarihî merkez olma özelliğini sürdürmektedir. Bu sebeple Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından "tarihî kentsel sit alanı" ilan edilerek korunmaya alınmıştır. İznik'in bütün bu zenginliklerini keşfetmek gerek...

İmaretlerini Mahallelerinin İsimlerine Taşıyan ALTIN ŞEHRİN KRONOLOJİSİ

- MÖ 316** ■ Şehre Antigoneia adının verilmesi
- 117-138** ■ Şehrin İmparator Hadrianus tarafından yeniden imar edilmesi
- 6. yüzyıl** ■ İznik'in Bizans İmparatorluğu'nda idari merkez olması
- 787** ■ İkinci İznik Konsili'nin toplanması
- 1331** ■ İznik'in Osmanlılar tarafından fethi ve Ayasofya'nın camiye çevrilmesi
- 1388** ■ Nilüfer Hatun İmareti'nin inşa edilmesi
- 16. yüzyıl** ■ Önemli ticaret yolları üzerinde yer alan İznik'in hızla gelişmesi
- 21 Eylül 1920** ■ Yunan kuvvetlerinin işgali
- 1960** ■ Nilüfer Hatun İmareti'nin Türk İslam Eserleri Müzesi olarak hizmete girmesi
- MÖ 278** ■ İznik'in Bitinya Krallığı'nın başkenti olması
- 325** ■ Hristiyan âleminin dönüm noktalarından Birinci Konsil'in toplanması
- 718** ■ Müslüman akıncıların ilk fetih girişimi
- 1075** ■ Süleyman Şah'ın şehre hâkim olması
- 1334** ■ Orhan Gazi İmareti'nin inşa edilmesi
- 1402** ■ İznik'in Timur'un ordusu tarafından tahrip edilmesi
- 1648** ■ Evliya Çelebi'nin İznik'te yedi adet imaret bulunduğunu yazması
- 1930** ■ İznik'in ilçe olması
- 1988** ■ İlçenin Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından "tarihî kentsel sit alanı" ilân edilerek korumaya alınması

İŞLETMELERİN FİNANSAL YÖNETİM ÇÖZÜMLERİ TEK UYGULAMADA

Satın almadan stok takibine, sipariŖten teslimata,
satıŖtan ödeme almaya kadar tüm
süreçlerinizde uçtan uca her ihtiyacı
tek uygulama ile paketleyin.

Ücretsiz
Kullanım

1000
Kontör Hediye

VAKIF KATILIM

TARİHTE EDİRNE'DEN HATAY'A İMARETLER ROTASI

İmarethaneler, Osmanlı kültürünün ve mimarlığının özgün yapılarından biridir. Osmanlıların ilk imar faaliyetlerinden itibaren varlıkları bilinen bu yapıların inşası, 20. yüzyılın başına kadar devam etmiştir. Öyle ki Osmanlı çağında inşa edilmiş imaret sayısının binden fazla olduğu bilinmektedir. Bugün sayıları azalsa da vakıf medeniyetimizin zenginliğini gözler önüne seren bu mekânları pratik bir harikada buluşturarak imaretler rotasını istifadenize sunuyoruz.

1 EDİRNE

İkinci Beyazıt Camii ve Külliyesi İmaret

2 İSTANBUL

Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi İmaret
Süleymaniye Külliyesi İmaret
Sultanahmet Camii İmaret
Mihrişah Valide Sultan Külliyesi Eyüp İmaret
Şehzade Camii İmaret
Laleli Camii İmaret
Haseki Camii İmaret
Nuruosmaniye Camii İmaret
İkinci Beyazıt Külliyesi İmaret
Üsküdar Atik Valide Camii İmaret
Üsküdar Yeni Valide Camii İmaret

3 KOCAELİ

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi İmaret

4 BİLECİK

Bozüyük Kasım Paşa Camii İmaret

5 BURSA

Muradiye Camii ve Külliyesi İmaret
Sultan Murad Hüdavendigar Camii İmaret
Yeşil Camii İmaret
Yenişehir Sinan Paşa Külliyesi İmaret

6 BALIKESİR

Balıkesir İmaret

7 MANİSA

Muradiye Camii ve Külliyesi İmaret
Gölmarmara Halime Hatun Külliyesi İmaret

ANITSAL MABETLERİN GÖLGESİNDE

7 TEPELİ ŞEHRİN HAYIR MEKÂNI

1 AYASOFYA İMARETİ

Sultan Birinci Mahmud tarafından Ayasofya Camii'nde girişilen büyük tamir ve ek binalar yapımı sırasında inşa edilmiştir. Kitabelerinden öğrenildiğine göre bina, 1742-1743 yılları arasında tamamlanmıştır. Şem'dânîzâde Süleyman Efendi, imaret inşaatının Şubat 1743'te tamamlandığını bildirir. Avusturyalı şarkiyatçı Joseph von Hammer ise çiçeklerle bezenmiş Ayasofya aşhane-imaretinin bizzat padişah tarafından açılışının yapıldığını, bu vesileyle davetlilere ikramlarda bulunulduğunu yazmaktadır. Aşhane-imaret ile müstemilatından olan ambarın kitabelerinde şiir biçiminde yazılmış olanları, devrin şairlerinden Ni'metullah Efendi'nindir. Yazılar ise Beşir Ağa'ya aittir. Böylece Sultan Birinci Mahmud, Ayasofya'ya şadırvan, kütüphane, sıbyan mektebi ve bu aşhane-imareti ilave ettirmek suretiyle onun külliye durumuna girmesini sağlamıştır.

HER YANI GÜZEL İMARET

18. yüzyılın ikinci yarısında derlendiği tahmin edilen, Ramazanlarda okunan bekçi destanlarının "İmaret Fash" başlığı altındaki kısmından, İstanbul halkının bu hayır eserini çok beğendiği anlaşılmaktadır. On iki dörtlük halindeki destanda bina, şu mısralarla anlatılır: *Kapısına eyle nazar, üstünde var üç kubbeler Ameller altın eylese, yaldızlanıp gösterdi fer Kapısı tahtası çınar, sakfındaki nefs-i nigâr Gülşen-i Ayasofya'da, açıldı yine Nevbahar Tarihleri yazanı var, eksik değil düzeni var Matbahının hem içinde, dörder kollu kazanı var Görün üstat ne fend etti, her yanın güzel bend etti Bu imaret binasını, görenler hep pesend etti.* Bekçi Destanı'nda ayrıca; imaretin bir mütevellî odası ile bir fırını olduğu öğrenildikten başka her gün çorba dağıtıldığı, perşembe günleri ise pilav ile zerde verildiği, fukaraya hizmet eden "tatlı dilli" aşçıları olduğu da anlaşılmaktadır. İmaretlerin kapanmasına kadar faaliyette olduğu tahmin edilen bu müessesese, bir süre kurşun levha hazırlama atölyesi haline getirilmiştir. Ayasofya İmaretine caminin ihata duvarının Bâb-ı Hümayun köşesinde, yine aynı tarihte yapılmış barok üsluptaki muhteşem kapıdan geçiliyordu. Cami ile arasında bir avlu bulunan aşhane-imaretin erzak ambarı olarak, caminin kuzeydoğu köşesindeki yivli minare dibinde

olan ve yukarı kata çıkmaya yarayan rampanın giriş kısmı ile bunun yanında bulunan Bizans devrine ait yuvarlak bina kullanılmıştı. Hazine binası diye adlandırılan yuvarlak binanın zemini oldukça yükseltilmiş, yeni bir kapı ile pencereler açılmış ve duvarına Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın hattı ile mermer kitabe konulmuştur. Bu ambarın içinde ahşap bir kattan başka ağaçtan yapılmış büyük bir erzak kantarı da bulunuyordu. 1979 yılında yapılan kazıda, binanın içindeki toprak tabakası temizlenerek eski tabana kadar inildiğinde, ahşap kat kirişleri ve kantar da ortadan kaldırılmıştır. Üzerinde yine Beşir Ağa hattı ile kitabe bulunan aşhane-imaretin esas binası, caminin kuzeyinde dış çevre duvarına bitişik olarak uzanır. Batıdan itibaren kubbeli iki bölüm fudlahane (Çoğunlukla imaretlerde yoksullara verilen kepekli undan yapılmış pideye benzer bir ekmeğin türünün pişirildiği yer) ve aşhanedir. Üç bölümü kubbelerle örtülü olarak doğuya doğru uzanan ince uzun mekân ise yemek yenilen yer olarak bilinir. Bu bölümün önündeki ana girişte sütunlara oturan üç bölümlü bir revak vardır. Aşhane-imaret, temiz bir işçilikle taş ve tuğla dizileri halinde inşa edilmiştir. Bu aşhane-imaret, Türk sanat tarihinde Batı sanatının tesirlerinin başladığı yıllarda yeni bir plan düzenine göre yapılmıştır.

2 SULTANAHMET CAMİİ İMARETİ

Altı minareli görkemli mabet, Sultan Birinci Ahmet tarafından devrin başmimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'ya yaptırılmıştır. 1609-1620 yılları arasında inşa edilen külliye; cami, hünkâr kasrı, sıbyan mektebi, medrese, arasta, hamam, darüşşifa (mescid ve hamamı ile), imaret-i âmire (mutfak, fırın, kiler, yemekhane), tabhaneler, han, dârülkurrâ, türbe, sebiller, çeşmeler, dükkânlar, odalar, mahzenler, kahvehane ve evlerden oluşmaktaydı. Serbest bir yerleşim düzeni sergileyen külliyedeki yapılardan mahzenler, kahvehane, evler, darüşşifa (hamamı hariç), tabhaneler, hanla bir kısım dükkânlar ve üç sebil günümüze ulaşmamıştır. Atmeydanı'nın batı ucunda yer alan imaret yapıları yemekhane, mutfak, fırın, kiler ve tabhanelerden oluşmaktadır. 1616 tarihinde inşaatına başlanan imaret yapıları, muhtemelen 1620 yılında tamamlanmıştır. İmaret meydana getiren yapılar topluluğundan mutfak ve fırın kare planlı olup, üzerleri dörder kubbe ile yemekhane ve kiler ise dikdörtgen planlı olup üzerleri altı kubbe ile örtülüdür. Zamanla çeşitli değişikliklere uğrayan bu yapılardan tabhaneler günümüze kadar gelmemiştir. Yeri tam olarak tespit edilememekle birlikte darüşşifa ve imaret yapılarının yakınında da bir sebilin vaktiyle mevcut olduğu bilinmektedir.

3 MİHRİŞAH VALİDE SULTAN EYÜP İMARETİ

İmaret, türbe, hazire, mektep, sebil ve çeşmelerden oluşan külliye, Sultan Üçüncü Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan tarafından 1792-1796 yıllarında Mehmed Ârif Ağa ve Ahmed Nurullah Ağa'nın başmimarlıkları sırasında inşa ettirilmiş olup, bina emini Anadolu kazaskerlerinden Kavafzâde Mehmed Emin Efendi'dir. İmaret avlusuna giriş, kilit taşı stilize istiridye kabuğu motifli, pembe-beyaz mermerden, yuvarlak kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Üstteki barok tepelik altında "Maşallah" ile bir ayet yazılmıştır. Kapının yanlarındaki pilastırlı ikiye sütun, yüksek kaidelere oturmakta olup helozonik kıvrımlı, akant yapraklı ve profilli başlıklara sahiptir. Üstte, sütunların devamı durumundaki köşeli pilastırlar arasında, Sultan Üçüncü Selim'e ait tuğralı madalyonlar vardır. İmaretin avlusunda Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa ve ailesine ait lahitler bulunmaktadır. İyonik başlıklı sütunlar üzerinde yükselen, yuvarlak kemerli, içleri beyaz badanalı, kubbeli revaklar avluyu batı, kuzey ve doğu yönlerinden çevreler. Avlunun batı yönündeki mekânlar, aynalı tonozla örtülüdür. Bu mekânlardan ilki, türbe avlusuna geçişi sağlar. Bugün arşiv ve soyunma odası olarak kullanılan mekânlar, kapı ve pencereleriyle imaret avlusuna, diğerleri ise türbe avlusuna, doğu

kanadındaki odalardan ilki bir kemerle, aynı zamanda doğu kapısıyla da ulaşılan hazireye açılır. Bu bölümün gerisinde biri beşik, diğer altısı aynalı tonozla örtülü mekânlar mevcuttur. İmaret kapısının tam karşısında sekizgen kasnaklar üzerindeki pandantifli kubbelerle örtülü üç büyük mekân yer alır. Soldaki batı yönünde, diğer ikisi doğu yönünde yarım aynalı tonozla genişletilmiştir. Ortadaki, imaretin mutfakı olup, mutfakın sağındaki fırındır. Kapısının üzerinde Zârîyât suresinden ayetlerin yazılı olduğu soldaki oda, günümüzde kesilen etlerin konulduğu soğuk hava tesisi haline getirilmiştir. İmaretin beşi sekizgen, altısı silindirik 11 adet bacası bulunmaktadır. İmaretin bitişiğindeki cephe üzerinde yer alan ve iki yanındaki çeşmeleri örten geniş saçaklı gövdesi beş dalgalı yüze bölünmüş sebil, barok üslubunun abidevi örneklerinden biridir. Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü tarafından işletilen Mihrişah Valide Sultan Eyüp İmaret, günlük 3 bin 500 kişi kapasiteyle hizmet vermektedir. Bünyesindeki adak ve kurban kesim merkezine gelen başış etlerin bir kısmı hazırlanan yemeklerde kullanılmakta olup, geri kalan etler ise kavurma konserveleri şeklinde hazırlanarak yurt genelindeki ailelere yönelik kuru gıda yardımı kapsamında değerlendirilmektedir.

4 İKİNCİ BEYAZIT KÜLLİYESİ İMARETİ

Beyazıt Camii, İstanbul'un merkezî bir yerinde, şehrin Bizans devrindeki en büyük meydanı olan Forum'un bir köşesinde, Sultan İkinci Beyazıt tarafından inşa ettirilmiştir. Külliye; bir cami, türbe, aşhane-imaret, sıbyan mektebi, tabhâneler, medrese, hamam ve kervansaraydan ibarettir. Vakfiyesinde "imaret, matbahlar ve kilerler" olarak tarif edilen Beyazıt Külliyesi'nin aşhane-imareti ile kervansarayı, caminin sol tarafında inşa edilmiştir. Aşhane-imaret, ortası şadırvanlı bir avlu etrafındaki kubbeli mekânlardan meydana gelmiştir. Arkadaki büyük bacalı mekânların mutfak olduğu anlaşılmaktadır. Bir zamanlar avlunun ortasında yer alan şebekeli fıskiyeyle şadırvan kaldırılarak buraya avluyu örten, modern çatıyı taşıyan beton bir direk oturtulmuştur. Avluyu çeviren kubbeli mekânların tam olarak esas görevleri bilinmese de, bunların erzak ambarı, tartı yeri, fırın, mutfak, yemek dağıtma yeri ve yemekhane oldukları tahmin edilmektedir. Bu binanın soluna bitişik olarak altı bölümü kubbelerle örtülü kervansaray bulunmaktadır. İki taş payenin taşıdığı kemerlere oturan eş ölçüdeki altı kubbe, kurşun kaplıdır. Kervansaray veya han olarak adlandırılan bu büyük yapının Eski Saray tarafındaki yan cephesine 19. yüzyılın ortalarında, seraskerlik binası yapıldığında, Misafirhane-i Askerî adı verilen lojman eklenmiştir. Bahçe duvarı altındaki dükkânlar ile (Bakırcılar Çarşısı) aynı üslupta olan bu taş bina, sonraları Dişçilik Yüksek Okulu olmuş ve boşaltıldıktan sonra maalesef 1960 yıllarına doğru İstanbul Belediyesi tarafından yıktırılması için büyük gayret harcanmıştır. Neticede yarı cephesinden bir kısmının kesilmesi suretiyle binanın kalını kurtarılabilmektedir. Beyazıt Aşhane-İmaret, 1883-1884 yıllarında Sultan İkinci Abdülhamid tarafından umumi kütüphane yapılmıştır. Bu vesile ile esas binanın meydana bakan cephesine, 19. Yüzyılın "eklektik" üslubunda taştan bir kaplama "giydirilmiş", kapı ve pencerelerin biçimleri bu üsluba uydurulmuş ve kapısı üstüne Sultan İkinci Abdülhamid'in tuğrası altına, talik hatla yazılmış manzum iki tarih kitabesi konulmuştur. Aşhane-imaretin sağındaki bölümler, kitap hacmi gittikçe artan kütüphanenin yer ihtiyacını karşılamak üzere 1947-1955 yılları arasında elden geçirilmiş; askerî misafirhanenin kurtarılan parçası da uzun gayretlerden sonra Beyazıt Kütüphanesi'ne tahsis edilmiştir. Beyazıt Camii ile aşhane-imaret arasındaki boşlukta Sultan İkinci Mahmud tarafından ahşap bir Kasr-ı Hümayun yaptırılmıştır.

5 HASEKİ KÜLLİYESİ İMARETİ

Cami, medrese, sıbyan mektebi, çeşme, imaret ve darüşşifadan meydana gelen külliye, Kanuni Sultan Süleyman'ın ünlü hasekisi Hürrem Sultan adına Mimar Sinan'ın, hassa başmimarı olduktan sonra yaptığı ilk eseridir. Külliye'nin ilk yapılan birimi cami olup medrese ve sıbyan mektebi bir yıl, imaret ve darüşşifa ise on iki yıl sonra inşa edilmiştir. Cami, Haseki Caddesi'nin bir yanında medrese, sıbyan mektebi, imaret ve darüşşifa ise diğer yanında yer almaktadır. Haseki Caddesi üzerinde külliye'ye girişi sağlayan üçüncü kapı, imarete aittir. Buradaki kitabede imaretin 1550 yılında yaptırıldığı belirtilmekte, fakat mimarının adına yer verilmemektedir. İmaret kuzeyde üç, doğu ve batı yönlerinde beş kemerli bir revakla çevrilmiş ve revaklar baklava başlıklı sütunlara oturtulan pandantifli kubbelerle örtülmüştür. Avlunun kuzeyinde bulunan mutfak, iki büyük kubbeli mekânla bunların arkasında yer alan dört küçük kubbeli ve ocaklı aşevi bölümlerinden oluşmaktadır. Yanlarda dikdörtgen planlı ve çift kubbe örtülü ikişer adet salon bulunmakta ve aralarına konulan beşik tonozlu dehlizlerden batıdaki sokağa, doğudaki darüşşifa aralığına açılmaktadır.

6 LALELİ KÜLLİYESİ İMARETİ

Sultan Üçüncü Mustafa tarafından 1760-1764 yılları arasında yaptırılan külliye; cami, imaret, çarşı, dükkânlar, çeşmeler, sebil, türbe, medrese, han ve mumhaneden oluşmaktadır. Caminin dış avlusunda, kuzeybatı köşesinde aşhane-imaret yer almaktadır. Kareye yakın dikdörtgen planlı bir iç avluya sahip yapıda fırın, mutfak, yemekhane, kiler ve görevliler için barınma mekânları vardır. İki yanı birer köşeli sütunla sınırlanan kapı, yuvarlak kemerli açıklığa sahiptir. İç avlu doğu ve kuzey yönden revaklıdır. Güneyde bulunan fofda fırınına, doğudaki revak içinde yer alan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Mekân, aynalı tonoz ve pandantiflerle geçişi sağlanan bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbeli birim avluya üç yuvarlak kemerli pencere ile açılmaktadır. Üç ocaklı fırında bacalardan ikisi kare, biri sekizgen kesitlidir. Ocakların üstünde bulunan hamurun yoğrulduğu yer, aynalı tonoz örtülüdür. Fırının bitişiğindeki mekân mutfak olarak düzenlenmiş olup, buraya avluda pahlı köşede yer alan yuvarlak kemerli kapı ile geçilir. Dikdörtgen planlı

mekân, ortada bir payenin dört yönde kemerlerle bağlanması ile bölümlenmiştir. İki kubbeli, ikisi aynalı tonoz örtülü yapıda sekizgen kesitli iki baca ile altıgen kesitli iki aydınlık feneri bulunmaktadır. Batıda yer alan dikdörtgen planlı mekân yemekhanedir. Kuzeydeki revak içinden

yuvarlak kemerli kapı ile geçilen mekân, tonoz örtülüdür ve avluya iki pencere ile açılmaktadır. Kuzeyde mevcut küçük oda ise kilerdir. Bu yönde revak içinde bulunan bir merdivenle üst katta yer alan ve görevliler için ayrılmış olan barınma birimlerine ulaşılmaktadır.

7 NURUOSMANİYE KÜLLİYESİ İMARETİ

Külliye, şehrin merkezî bir kesiminde ve ticaret bölgesinin hemen hemen içinde, Büyük Çarşı'ya (Kapalı Çarşı) komşu olarak yer almaktadır. Sultan Birinci Mahmud tarafından 19 Ocak 1749 tarihinde temeli atılarak inşasına başlanmışsa da vefatı üzerine kardeşi Üçüncü Osman tarafından tamamlanmış, açılışı 5 Aralık 1755'te yapılmıştır. Üçüncü Osman, camiye Nûr-ı Osmânî (Nuruosmaniye) adını vermekle görünüşte hanedanın ismini, gerçekte ise kendi adını ölümsüz kılmıştır. Kitabede de kurucu olarak Üçüncü Osman'ın adı geçmektedir. Nuruosmaniye Külliyesi; cami, hünkâr kasrı, medrese, kütüphane, türbe, sebil, çeşme, aşhane-imaret ve dükkânlardan meydana gelmiştir. Medrese ile imaret, dış avluda kible istikametinde yer almaktadır.

Kitabeleri, bu yapıların 1755'te yapıldığını bildirir. Medrese kare planlı, revaklı avlu etrafında farklı boyutlarda 12 talebe odası ve bir dershane'den oluşmuştur. Odaların üstü kubbeli olan yapıda kuzeyde cephe ortasında kapı, kapının karşısında dershane yer almıştır. Vakfiyesinde yazı öğretimi şartı bulunan Nuruosmaniye Medresesi'nin meşk odasında, Hattat Abdullah Zühdi ve Filibeli Arif efendiler yıllarca hat meşketmişlerdir. Medresenin batısında yapıya bitişik olarak yer alan imarete de kuzeyde cephe ortasında yer alan kapıdan geçilir. Dikdörtgen planlı avlunun güneyinde iki köşe hafif pahlı olarak şekillenmiş olup, birer kapı ile solda medreseye, sağda mutfak mekânına geçiş sağlanmıştır. Batıda ise ince uzun aşhane mekânı ile bunun kuzeyinde küçük servis mekânı vardır.

İstanbul'un Süleymaniye semtine adını veren, 16. yüzyıla ait en büyük cami ve külliye ile henüz tanışmadıysanız çok şey kaçıyorsunuz demektir.

Süleymaniye Külliyesi, değişik işlevleri olan farklı yapı tiplerini bir arada planlayan geleneksel külliye kavramının ilk örneklerinden biridir. İstanbul sur içinin, Haliç kıyılarına bakan tepelerinden birine inşa edilen yapılar topluluğuna uzaktan bakanlar, dikkati çeken bir yükselti halindeki camiyi hemen algıladıkları için külliye'nin varlığı kolayca fark edilmez. Topografya ve şehir dokusuyla böylesine bütünleşen külliye, medreseler, imaret, türbeler ve bunları birbirine bağlayan sokak örgüsüyle geniş bir alana yayılmaktadır.

MİMAR SİNAN'IN KALFALIK ESERİ

Hem camiyi hem de 16. yüzyılın Osmanlı mimari anlayışını kavrayabilmek için diğer yapıları, ulaşım sistemini ve bağlantıları külliye bütünü içinde ele almak gerekir. Kanuni Sultan Süleyman'ın isteğiyle ve onun adına inşa edilen yapılar topluluğu, mimaride "Sinan Ekolü"nü zirve noktalarından birini temsil ettiği için önemlidir. Oluşturulan fiziksel ortamda odak yapı olan caminin, mimarı tarafından "kalfalık eserim" olarak tanımlanması, büyük ustanın mesleki gelişim basamağı ve mimaride sürekli ilerleme heyecanının da bir ifadesidir.

Külliye, Osmanlı mimarisinin başarısını farklı işlevler taşıyan yapı tiplerine uygularken yeni bir aşamayı temsil ettiği gibi, ayrıntıdan bütüne çeşitli zanaatlar ve sanatlar üstü bir tasarım anlayışıyla bu alanda bir araya geldiği için her dönemde dikkatleri çekmiştir. Bir başka deyişle bir yandan şehircilik ilkelerine, öte yandan insan hayatının farklı boyutlarına cevap verdiği için, Süleymaniye topluluğu üzerine yapılan yorum ve çözümlemeler çok yönlü ve zengin açıklamalarla kendini göstermektedir. Böylesine geniş ve ayrıntılı bir fiziksel ortam oluşturulurken sadece büyük kubbeli bir cami inşa etmekle yetinilmemiş, toplum hayatının pek çok alanını kuşatan bir vakıf eseri ve İstanbul ile bütünleşen küçük bir şehir planlamasına gidilmiştir. Bu özellikler,

SÜLEYMANİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ İMARETİ

Her Adımda Yüzlerce Yıllık Gelenek

Asırları aşan imaret kültürümüzü anlamak için İstanbul'un orta yerinde gökyüzüne bir ayna tutun. Aynanıza Süleymaniye yansıyor. Osmanlı'nın altın çağını anıtlıştıran bu muhteşem eser, çağını aşan hayırlara yazgılıdır. Gelin, geçmiş, bugün ve geleceğin yolcusuna imarethane kapısından girelim.

GÖRSEL ŞÖLEN

Süleymaniye Camii'nin plan şeması, klasik yonca biçimini tekrarlamadığı gibi bazilikalara ve Rönesans kiliselerine de benzemez. Mekân olabildiğince az parçalanmış, görsel bakımdan güçlü bir ifade ortaya konabilmiştir. Dış kütle kompozisyonunun ana elemanlarına yansıyan strüktür plandaki mimari mantığı, bütün gücüyle üst yapı elemanlarına yansıtılmaktadır.

Süleymaniye'yi kendisinden önceki Osmanlı külliyelerine göre sıra dışı bir konuma getirdiği gibi çağdaşlarından da ayrılmaktadır.

BİN KUBBELİ KOMPLEKS

Bugünün ölçülerine göre bile oldukça hızlı ilerleyen külliye inşaatı, ortada cami olmak üzere bütün yapıları "U" düzenine göre sıralayan bir durum planı göstermektedir. Yaklaşık altmış dönümlük arazi içinde farklı derecelerde eğitim veren medreseler, darülhadis, tıp medresesi ve şifahane, darülkurrâ, sıbyan mektebi, imaret (dârüzzıyâfe ve tabhâne), han, hamam, mimarın kendi türbesi ve çok sayıda sıra dükkân yer almaktadır. Evliya Çelebi bütün yapılarla birlikte bu külliyenin "bin kubbe" ile örtülü olduğunu, 3 bin kişinin burada hizmet verdiğini yazar. Genel durum planında cami dış avlusu külliyenin öteki yapılarına bağlanırken, cami merkeze alınarak derin ve geniş bir görsel perspektif sağlanmıştır. Bu planlama, medrese hacimlerinin daha ağır bastığı Fâtih Külliyesi'ne göre topografyayı en etkin biçimde kullanan, özellikle kuzeydoğudaki yamaç inişlerine uygun teras ve dolgu çalışmalarını başarıyla

uygulayan Süleymaniye'nin şehir silüetindeki katkısını daha farklı kılmıştır.

Külliye'nin kuzeybatısında yer alan imarethane, kare planlı revaklı avlu etrafında gelişen farklı büyüklüklerdeki mekânlardan oluşmaktadır. Birimlerin üstü kubbeye örtülü olan yapının kuzey köşesinde iki fırın mevcuttur. Batı köşesinde yer alan beş kubbeli birimde kubbelerin üzeri aydınlık fenerlidir. Yapının kuzey ve güney duvarları kesme taş, diğerleri taş-tuğla alması örgülüdür.

Külliye'nin kuzeyinde bulunan tabhane binası dikdörtgen planlı olup, revaklı avlu etrafındaki odalardan oluşmaktadır. Revakların ve odaların üzeri kubbelerle örtülmüştür. Eğimli bir arazide yer alan imaret ve tabhane yapılarının alt katları kervansaray şeklinde değerlendirilmiştir. İmaret binasının altında kalan bölüm "L" biçiminde bir mekândır ve üzeri çapraz tonozlarla örtülmüştür.

ŞEHİRİ BOĞMAYAN SİLÜET, YALIN BİR SÜSLEME

Genel çizgileriyle bakıldığında gölge-ışık oyunları daha da belirginleşen kütle kompozisyonu, zengin ifadeli biçimlerin uyumunu her yönden

sergiler. Ayrıntıdaki her form, âdeta keskin bir bıçakla kesilmişçesine açık ve net bir duruş verir. Alt yapıdan yukarıya doğru çıkıldıkça prizmatik hacimlerle küresel hacimlerin dengesi rahat geçişlerle yükselmekte, düzgün küfeki blokların ağır ve ciddi havası bu malzemenin kalıcı ve sağlam kimliğiyle anı birleştirmektedir. Benzerlerine göre daha sınırlı tutulan renkli taş kakmalar, yalın anlatıma etkili biçimde katılırken; sadece minare külâhlarının hemen altında yer alan sivri kemerli firuze çini panolar, yapının üst noktalarında gözü rahatsız etmeyen renk unsurlarıdır.

Haliç'e paralel bir eksen üzerinde yükselen yan cepheler şehrin silüetinde en etkili görünümü veren kesimdir. Bu bakış açısında ana mekânı örten bir tam, iki yarım kubbenin sıralanışı ile buna avlu ve minarelerin de katılmasıyla oluşan etkili görünümü, başka külliyelerde bulmak mümkün değildir. Kubbe ve kemerlerin benzer formları farklı boylarda ve seviyelerde tutulduğundan yükselen bir tepe üzerinde yukarı çıktıkça daralan boyutlar, olağanüstü bir istiflenmeyle anısal bir anlatıma ulaşır.

YENİ VALİDE CAMİİ KÜLLİYESİ

Sadece müminlere değil kuşlara da sığınak

Osmanlı bir merhamet, nezaket ve zarafet medeniyetiydi. Tarihi vakıf eserlerdeki hem ince, zarıf mimari hem de “ince düşünüş” bu hâlin en somut göstergeleri. Kuş Evleri de taştan yapılmasına rağmen böyle bir rikkatin adeta dile geldiği güzellikler.

Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde külliyeler, sosyal hayatın tam merkezinde yer alan, insan tekinin ve toplumun olmazsa olmaz birçok ihtiyacını karşılayan kompleksler. Üsküdar İskele Meydanı'nda yer alan Yeni Valide Camii Külliyesi de bu geleneksel mimari ve fonksiyonelliğin bütün özelliklerini taşımakta. Benzeri bir çok yapıda olduğu gibi Yeni Valide'de de özgün minimal eklenti Kuş Evleri var ve hâlâ Üsküdar'ın kuşlarına evsahipliği yapıyor.

ZARIF MİMARİ, FONKSİYONEL BÖLÜMLER

Külliye, Üsküdar İskele Meydanı'nın sol tarafında yer almaktadır. Klasik Osmanlı mimarisinin son ve Lale Devri'nin en önemli örneği olan külliye, Sultan Üçüncü Ahmed'in annesi Gülnüş Emetullah Sultan tarafından yaptırılmış. Diğer valide sultan külliyelerinden ayırt edilebilmesi için de bu isimle anılagelmiş.

Cami, sıbyan mektebi, imaret, türbe, hazire, sebil, çeşmeler, abdest muslukları, su haznesi, gusülhane, meşruta, dükkânlar ve hünkâr kasrından meydana gelen külliye'nin inşasına 7 Kasım 1708 tarihinde başlanmış, 5 Mart 1711 ibadete açılan camiden sonra diğer yapıların inşasına devam edilmiş. Caminin inşa kitâbesi, 1710 tarihini taşımakta.

Hizmet yapıları, merkezdeki caminin ve bunu kuşatan dış avlunun etrafına yerleştirilmiş durumda. Sadece imaret, bu gruptan ayrılarak deniz kıyısında inşa edilmiş. Varlığı bilinen gusülhanenin arkasındaki meşruta ise günümüze ulaşmamış. Osmanlı döneminde gerçekleştirilen tamiratlar hakkında bilgi bulunmayan külliye, 1940 ve 1970 yıllarında kapsamlı onarımlar geçirilmiş.

Ayrı bir paftada kurulan imaretin kitabesi bulunmamakla birlikte, külliye programı içinde olduğu anlaşıyor. Ancak yapının başlangıçta fodla fırını olarak kullanıldığı biliniyor.

Dükkânların karşısındaki girişten ulaşılan “L” şeklindeki avludan geçildikten sonra, tonozlu bir galerinin iki yanına yerleştirilmiş geniş salonlara varılıyor. Bunlardan soldaki tonozlarla, ocaklar bulunan sağdaki ise fenerli kubbelerle örtülmüş durumda.

CEMİL MERİÇ: BİZ APAYRI BİR MEDENİYETİN ÇOCUKLARIYIZ

Yeni Valide Sultan Camii Külliyesi'nin duvarlarını süsleyen zarafet timsali Kuş Evleri, külliye'deki imaret kültürü hakkında da ipuçları veriyor. Bu kendisi küçük ama merhameti büyük yapısal eklenti, aradan geçen üç asrı aşkın zamana rağmen hem zamana direniyor hem de işe yararlığını sürdürüyor. Bu fonksiyonel hayır geleneğinin inceliği, akla Cemil Meriç'in sözlerini getiriyor: “Biz apayrı bir medeniyetin çocuklarıyız; bambaşka ölçüleri olan, çok daha eski, çok daha asil, çok daha insanca bir medeniyetin.”

Kahire'deki Dört Caminin Sentezi ÇOBAN MUSTAFA PAŞA KÜLLİYESİ

Osman Hamdi Bey'in "Gebze'de Çoban Mustafa Paşa Külliyesi" adlı tablosu.

Çoban Mustafa Paşa'nın yaptırdığı cami ve külliye, baskın Memlûk etkisiyle bilinen bir yapı. Külliye yapıtırmadan bir yıl önce Mısır'da valilik yapan Paşa, Gebze'deki inşaatı, Kahire'de görmüş olduğu dört caminin bir sentezi olarak yapılmasını istemişti. Bu kültürel miras, sadece Memlûk esintili süslemeleriyle değil, geniş, işlevsel bölümleriyle de dikkat çekmekte.

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, sergilediği mimari düzen ve içinde bulundurduğu yapıların çokluğu bakımından benzerleri arasındaki en başarılı örneklerden biridir. Anadolu ve İran'a giden kervanların, Batı'daki şehirlerden yola çıkan hacı adaylarının ve doğu yönüne yapılan seferlerde ordunun buradan geçmesi, külliye'nin kalabalık kitlelerin ihtiyacını karşılayacak kadar büyük yapılmasına sebep olmuştur. Gebze'nin kuzeybatısında bir tepe üzerinde 1523 yılında yapılan külliye; cami, türbe, medrese, imaret, tekke, kütüphane, darüşşifa, paşa odaları, kervansaray ve çarşı içinde bulunan hamamdan meydana gelmiştir. Yapılar, dikdörtgen bir avlu üzerinde camiyi üç taraftan çevrelemektedir.

Caminin batısında bulunan ve türbe avlusundan pencereli kalın bir duvarla ayrılan imaret, moloz taşlar kullanılarak yapılmıştır. İnce uzun dikdörtgen plandaki yapı, sekiz kubbe ile örtülü dört mekândan

meydana gelmektedir; mutfak kısmı ise ortadadır. Binanın gerek diğer birimlerden bağımsız ve tecrit edilmiş biçimde planlanması, gerekse iki kubbesine aydınlık feneri yapılarak koridorlarında hava cereyanı sağlanması, yemek kokularının bütün külliyeye dağılması için özel bir planlamayı göstermektedir.

Cami avlusunun doğu köşesinde ve medresenin yanında yer alan darüşşifa, kesme taştan inşa edilmiştir. Kubbe örtülü 10 odadan ibaret olup, odaların her birinde bir ocak, iki gözlü raf ve iki pencere bulunmaktadır. Köşelerdeki iki oda, diğerlerinden daha büyüktür. Cami avlusunu kuzeyden sınırlayan kervansarayın ana girişi kesme taştan, diğer kısımları moloz taştan inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir alan üzerinde üç bölümden oluşan yapının orta kısmı yolcular için han, yan kısımları ise hayvanları için ahırdır. Hanın sokağa ve avluya bakan her iki cephesinde de mazgal açıklıkları sıralanır.

Sultan Murad Hüdavendigâr Camii İmaretî

Şehrin dışında ovaya hâkim Çekirge semtinde inşa ettirilen külliye; cami, medrese, imaret, zaviye ve türbeden ibarettir. Bulunduğu yerden dolayı bu esere bazı kaynaklarda Çekirge İmaretî ve etrafında şifalı suların çıkması sebebiyle Kaplıca İmaretî de denilmiştir. Çevresinde kurulan kaplıcalarla birlikte burada bir yerleşim yeri oluşmuştur. Hüdavendigâr Külliyesi'nin yapım tarihini açık olarak veren kitabesi yoktur. Fakat günümüze kadar gelen bir vakfiye sureti bilinmektedir. Ayrıca çeşitli kaynaklar, Sultan Murad'ın Sırp Sındığı Zaferi'nin arkasından oğullarını sünnet ettirip, kendi adına Bursa'da imaret ve imaret üstünde medrese yaptırdığını bildirir. Bu hususlar dikkate alınarak külliyenin yapımına 1364'ten sonra başlanmış olduğu söylenebilir. Genellikle kitabelerinde, vakfiyelerinde veya halk arasındaki adlandırmalarda "imaret" olarak belirtilen bu vakıf binaların iki yanında, içlerinde ocakları bulunan ve dışarı ile bağlantılı olup yalnız kapalı avlu durumundaki ilk mekâna geçit veren küçük odalar vardır.

Yüzyıllardır bir manastır ve Bizans kilisesi olarak görülmek istenen Hüdavendigâr Camii ve Medresesi, bir tabhaneli cami ile bir medresenin ilk ve son olarak üst üste yapılması ile alışılmamış bir uygulama sonunda ortaya konulmuştur. Alt kattaki tabhaneli cami şemasına ise İznik'teki Nilüfer Hatun İmaretî'nde de kubbeli kapalı avlu ve dikdörtgen namaz mekânı birleşimiyle karşılaşılar. Fakat iki ayrı binanın tek kitle içinde kaynaştırılması, ilk ve son defa burada denenmiştir. Mükemmel bir usta olduğu anlaşılan mimarın buna niçin gerek gördüğünü anlamak zordur. Ancak bunda farklı bir dış cephe yapma isteğinin payı olduğu düşünülebilir.

Caminin kible yönünde arka tarafında büyükçe bir bina vardır. Bu yapı, tabhane-zaviye olarak kabul edilir. Fakat tabhane hücreleri cami içinde olduğuna göre, burası külliyenin yiyecek ihtiyacını karşılayan aşhane-imaret olmalıdır. Bina, uzun kolu caminin yan duvarına paralel olarak uzanan "L" harfi biçimindedir. Ortasında bir avlu vardır. Kapısı üstündeki altı satırlık kitabe, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın 1 Eylül 1906 tarihinde bu imaretî inşa ettirdiği bildirilir. Külliye diğer binaları ile birlikte buranın da yenilendiği anlaşılmaktadır. Esas yapı hakkında ise detaylı bilgi yoktur. Sınırlı kaynaklar, bu yapıdan geriye sadece bir pencerenin kalmış olduğunu bildirir. Üstü çatı ile örtülü ve içinde beş ocak yeriyse bacalar olan bina, harap durumda iken 1976-1978 yıllarında tamir edilmiştir.

Hayırları Hafızalara Kazınan ÜÇ TARİHÎ İMARET

Yeşil Camii İmaret

Bursa'da 15. yüzyılda inşa edilen külliye; cami, medrese, imaret, türbe ve hanlardan meydana gelmektedir. Bulunduğu semte adını veren külliye'nin banisi, Çelebi Sultan Mehmed'dir. Tarihi vesikalarda İmaret-i Sultan, İmaret-i Sultan Çelebi Mehmed Han gibi isimlerle anılmakla birlikte cami, türbe ve medresedeki çinilerden dolayı Yeşil Camii Külliyesi adıyla meşhur olmuştur. Banisinin, mimarının, süsleme programını yapan nakkaşbaşının, mihrap çinileri ustalarının, hünkâr mahfilindeki çinilerin ustasının ve ahşap işçiliklerini

yapan ustanın adını veren altı adet kitabesiyle külliye, Osmanlı mimarisinde tek örnektir. Caminin güneydoğusunda kalan çatılı imaretin iki kubbeli matbahı vardır. 10x23 metre ve 10x16 metrelik iki mekândan biri, yemeklerin hazırlanıp dağıtıldığı yer, diğeri de yemekhane olarak kullanılmıştır. Harap durumdayken son yıllarda restore edilen imaret yapısı, bugün sağlam durumda kullanılabilmektedir. Günümüze ulaşmayan imaret ambarının caminin doğusundaki kahvehanenin yerinde bulunduğu sanılmaktadır.

Muradiye Camii ve Külliyesi İmaret

15. yüzyılın ilk yarısında Sultan İkinci Murad tarafından yaptırılan ve bulunduğu semte adını veren külliye; cami, medrese, hamam, imaret, çeşme ve baninin türbesinden oluşmaktadır. Haziresine birçok şehzade ve saray mensubu defnedildiğinden zamanla çeşitli ilavelerle genişlemiştir. Caminin 20 metre kadar kuzeydoğusunda bulunan imaret, 13x40 metre ebadında olup, moloz taşlar kullanılarak inşa edilmiş ve alaturka kiremitle kaplanmıştır. Aralık 1996 tarihinde restorasyondan geçirilen tarihi imarethane, günümüzde "darüzzıyafe" olarak kullanılmaktadır.

UNESCO Listesinde Bir Dünya Mirası İKİNCİ BAYEZİD CAMİİ VE KÜLLİYESİ İMARETİ

2016 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınan II. Bayezid Külliyesi, özellikle Osmanlı dönemindeki tıp eğitimi ve tedavi yöntemlerinin anlatıldığı şifahane bölümüyle ilgi çekmektedir. Müzeye dönüştürülen bu bölümde ziyaretçilere su sesi ve müzik dinletisi sunularak geçmişteki tedavi yöntemleri anlatılmaktadır.

Sultan İkinci Bayezid'in, iki yanında birer tabhane-misafirhane bulunan cami ile etrafında aşhane-imaret, mutfak, erzak ambarı, medrese, darüşşifa ve hamamdan meydana gelen külliyesi, Tunca Nehri'nin kuzey kıyısında akarsuyun hemen kenarında inşa edilmiştir.

Külliye geniş bir sahayı kaplamaktadır. Bir duvarla ayrılan dış avlunun sağında darüşşifa ile medrese, solunda ise kervansaray, mutfaklar ve aşhane-imaret yer almaktadır. Vakfiyesinde gösterilen personelin çokluğu yanında; tabhanelerde misafir edilenler, medresede barınan öğrenciler, darüşşifada tedavi edilen hastalar da hesaba katıldığında bu vakıf kompleksinde hayli kalabalık bir topluluğun varlığı anlaşılır. Bu kalabalık mevcut için külliye'nin dış avlusunun sol tarafına aşhane-imaret tesisleri inşa edilmiştir. Ancak aşhane-imaret yapılarını teşkil eden bölüm ve mekânların aslındaki fonksiyonlarını anlamak mümkün olmamaktadır.

Camiye yakın olan birinci kitle, kare bir avlunun etrafını saran kubbeli mekânlardan ibaret olup, üç kubbeli boydan boya uzun bir koğuş halindeki mekânın yemekhane olması muhtemeldir. Avlunun diğer kenarında, ortada tek payeye dayanan kubbeli dört bölümlü bir mekân ile bununla bağlantılı beşinci bir mekân vardır. Dört kubbenin üzerlerinde aydınlık fenerleri görülür. İkinci yapı kitlesi ise iki parçadan meydana gelmiştir. Bunlardan ortada büyük payesi dört kubbeli kare planlı olanı, içindeki iki büyük ocağın anlaşıldığı gibi mutfaktır. Bu kısma bitişik olmakla beraber arada bağlantı olmayan, dikdörtgen planlı ve sekiz kubbeli kısmın fonksiyonu bilinmemektedir.

15. yüzyılda Ankara'da inşa edilen Akmedrese Külliyesi'nin bünyesinde yer alan yapının; Roma dönemine ait Augustus Tapınağı'nın (Augusteum) Bizans çağında kiliseye, Türk döneminde ise eğitim kurumuna dönüştürüldüğü bilinmektedir.

Külliye'nin vakıfları ve iradı padişahlar, hanedan mensupları ve devlet ricali tarafından yapılan ilavelerle artırılmış, Osmanlı Devleti'ndeki emsali içinde en geniş kapsamlı olan vakıflar arasına katılmıştır. Cümle kapısından girildiğinde sağda Hacı Bayram-ı Veli Türbesi ile cami, karşıda caminin kitlesinden batıya doğru taştan üstteki mahfilin altındaki kemerli geçitle solda (batıdan) buna bitişen, külliye'nin imareti olması muhtemel yapı görülmektedir.

Üstteki mahfilin altındaki kemerli geçitten caminin kuzeyindeki avluya ve hazineye ulaşıldığı gibi, imaret olması muhtemel yapının arkasında yer alan ve batıya doğru ilerleyen üstü açık diğer bir geçide de varılmaktaydı. Bu geçidin üzerinde imaretin sırasında tekkenin selamlık dairesiyle birlikte muhtemelen dervişler ve misafirlere mahsus ikamet birimleri sıralanmaktaydı. Şadırvan da bu yöndeydi. Külliye'nin haziresi, iki bölüme ayrılmıştı. Daha büyük olan ve daha eski tarihli mezarları barındırdığı anlaşılan bölüm, cami ile Hacı Bayram-ı Veli Türbesi'nin arkasında (doğusunda), Augustus Tapınağı'nın

çevresinde ve içinde yayılmakta, nisbeten yakın tarihli mezarların bulunduğu diğer bölüm ise caminin kuzeyinde yer almaktaydı.

Caminin batısında yer alan tekke birimleri içinde yalnızca camiye en yakın olan bir tanesi, gerek eski gravürlerde gerekse 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın ilk çeyreğine ait fotoğraflarda görülebilmektedir. Kuzeydoğu köşesi, üstteki mahfil çıkmasını taşıyan geçidin güneybatı köşesindeki payeye bitişen bu yapının asıl fonksiyonu kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak söz konusu binanın mutfak, kiler, ambar ve yemekhane birimlerinden oluşan eski imaret bölümü olduğu ileri sürülebilir.

2024 yılında, Altındağ ilçesi Örnek Mahallesi'nde yeniden hizmete açılan, toplamda 850 metrekarelik alana sahip, 2 bin kişi kapasiteli Hacı Bayram-ı Veli İmaret'i'nde her gün bir öğünde üç çeşit sıcak yemek ve ekmekten oluşan menü ihtiyaç sahibi vatandaşlarımızın adreslerine teslim edilmekte, gerektiğinde imarethane bünyesindeki yemek salonunda da ikram sunulabilmektedir.

İYİLİĞİ KURUMSALLAŞTIRAN MEKÂNLAR

Lala Mustafa Paşa Külliyesi İmareti

Şehir merkezinde, çarşı içinde Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılan külliye; cami, sıbyan mektebi, imaret, fırın, tabhane odaları, han, arasta ve sebilden oluşmaktadır. Cami kapısı üzerindeki kitabeyle göre 1576 yılında inşa edilen külliye'nin bütün yapıları mevcut olup, her biri vakfiyede tek tek belirtilmiştir.

Avlunun batısında kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş olan imaret, yan yana üç kubbeli birimden oluşur. Bunlardan kuzeydeki 8x8 metre ölçüsünde kare planlı ve tek kubbeli birimin vakfiyede belirtilen mutfak olabileceği düşünülmektedir. Güneyde yer alan diğer mekân, 8x17 metre ölçüsünde ve dikdörtgen planlı olup,

aydınlık fenerli iki kubbe ile örtülmüştü. Her birimin avluya açılan birer kapısı ve penceresi vardır. Avlunun kuzeybatı köşesinde kemerli açıklıklı ve tonoz örtülü iki mekân, arastaya bitişik olarak yerleştirilmiştir. Bunların vakfiyede odunluk olarak belirtilen yerler olduğu tahmin edilmektedir.

Kuzeydoğu köşesinde yer alan ve kuzeyden arastaya, doğudan hana bitişik olan 5x15 metre ölçüsünde dikdörtgen planlı bir yapı vardır. Avluya bir kapı ve pencere ile açılan mekânın üzeri aynalı tonozla örtülmüştür. İçinde iki adet baca ve tonozunda da havalandırma delikleri olan bu mekânın vakfiyede adı geçen fırın olduğu kabul edilmektedir. Avlunun batısında hana bitişik olarak yerleştirilen kare planlı ve kubbeli odalar

yer alır. İçlerinde birer ocak bulunan bu mekânlar, vakfiyede belirtilen tabhane odaları olmalıdır. Kuzeyde mevcut iki oda arasında, aynalı tonozlu bir ön mekân vardır. Odaların kapıları bu ara mekâna, pencereleri ise avluya açılmaktadır. Güneydeki üç odanın kapı ve pencereleri batı yönündedir. Avlunun doğusunda, han kapısının yanlarında biri aynalı tonozlu, diğeri kubbeli iki mekân daha görülür. Her iki mekân da han kapısının sahanlığına açılmaktadır. Vakfiyede belirtilen samanlığın tonozlu mekân, deponun da kubbeli mekân olabileceği belirtilmektedir.

Avlunun doğu yönünde yer alan han, külliye'nin büyük yapılarından biridir. Yaklaşık 36x50 metre ölçüsünde olan yapının inşa kitabesi yoktur. Yalnızca

orta mekânda yer alan bir ocağın taş konsolu üzerine kabartma olarak 1584 tarihi işlenmiştir. Hanın muhtemelen bu tarihte tamamlandığı kabul edilmektedir. Kuzeyden arasta ile bitişen yapının üzeri doğu-batı yönünde beş adet beşik tonozla örtülmüştür. Ortada bir koridorla üç bölünen yapı, batıda cami avlusuna, doğuda dışa açılan iki kapıya sahiptir. Avlu yönündeki kapının önünde yer alan sahanlık, çapraz tonozludur. Hanın kuzeyde yer alan mekânı daha büyük olup, dört ayakla iki nefli, güneydeki ise üç ayakla iki nefli olarak düzenlenmiştir. İçte her üç mekânda da ocak nişleri mevcuttur. Ortadaki koridordan bir merdivenle çıkılan üst katta tonoz örtülü ve ocaklı üç oda vardır.

Karapınar Sultan Selim Külliyesi İmaret

Arşiv kayıtlarına göre külliye inşasına İkinci Selim'in Konya valiliğinden hemen sonra başlanmış, 1563 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Onun saltanatı döneminde Sultaniye İmaretleri olarak belgelerde yer almış, zamanla Sultan Selim İmaretleri şeklinde kayıtlara geçmiş ve günümüze kadar bu adla anılmıştır.

Külliye inşa edildiği yıllarda cami, iki kervansaray, hamam, imaret, tabhane, arasta, mektep, muvakkithane, şadırvan, kilerler, buğday ve arpa ambarları, odun deposu, buğday dingi, yel değirmeni, su değirmeni ve büyük bir su tesisinden meydana geliyordu. Külliye inşaatının ilk binalarından biri olan imaretin orijinal hali hakkında bilgi bulunmamaktadır. 18. yüzyılda tamirat defterlerindeki kayda bakılırsa üzeri kubbe ile örtülü birçok yapıdan oluşuyordu. Bunlar imaret, mutfak,

kilerler, eyvanla un, buğday ve arpa ambarları, fırın ve odun deposuydu. Mutfak bölümünün temelleri, 1991 yılında yapılan kazılar sırasında ortaya çıkmıştır. Buna göre mutfak caminin kuzeyindeki avlunun batı yönünde, 12x12 metre ebadında birbirine bitişik iki mekândan meydana geliyordu. 20. yüzyıl başlarında cami ve imaretle bir bütün oluşturduğunu devrin yazarları belirtmektedir. Onarımına dair ilk kayıt, 1748 tarihlidir. Bu sırada âdetâ yeniden yapılmış, 1836'da imaret ve hanla birlikte onarılmıştır. Buğday dingi, zaman içinde odun ambarıyla birlikte esaslı bir şekilde onarılmıştır. 1991 yılında gerçekleştirilen kazılar sırasında caminin kuzeybatısında mektep binasıyla imarethanenin yakınında dink ve taşının bulunmuş olduğuna bakılarak tabhanelerle cami arasında yer aldığı söylenebilir.

Depremlerden Geriye Kalan Güzellik İKİNCİ BEYAZIT KÜLLİYESİ İMARETİ

Amasya'da Sultan Bayezid tarafından 15. yüzyıl sonlarında yaptırılan külliye, Yeşilirmak'ın kenarında inşa edilmiştir. Geniş bir sahayı kaplayan yapı grubunun ortasında cami, sağında medrese, solunda ise aşhane-imaret ile tabhane bulunmaktadır.

Vakfiyede külliye; cami, imaret, medrese ve sıbyan mektebinden ibaret olarak gösterilmiştir. Bayezid Camii, Kasım 1590'daki depremde büyük ölçüde zarar görmüş, kubbe ve kemerleri ile imaretin de kubbeleri kısmen yıkılmış ve tamir edilmiştir. 1668-1669 depreminde ise tahribat daha büyük olmuş, kubbeler yıkıldığı gibi her iki taraftaki minareler de eğrilmiş, imaret ve tabhanenin kubbeleri çökmüştür. 1939'da Amasya'da büyük ölçüde tahribat yapan çok şiddetli bir başka depremde ise Bayezid Camii yine zarar görmüş, son cemaat yerinin bazı kemer ve kubbeleri yıkılmıştır.

Caminin sol tarafında yer alan

aşhane-imaret "L" biçiminde bir yapıdır. Avluya bakan cepheleri önünde sütunlara dayanan sivri kemerli ve kubbeli revaklar vardır. Evvelce çok harap durumdayken tamir edilerek yıkılması önlenmiştir. Ancak uzun süre askerî depo olarak kullanıldığından ve belki de tadilata uğradığından, bazı bölümlerin hangi ihtiyacı cevapladığı anlaşılamamaktadır. Kanadın ilk bölümü, ortasında kare bir paye bulunan üstü tonozla örtülü 9x10 metre ölçüsünde büyük bir mekândır. Burası muhtemelen erzak ambarı olarak kullanılmaktaydı. Bunun yanındaki 10,87x17,25 metre ölçüsündeki dikdörtgen mekân ise büyük iki ocaktan anlaşıldığı kadarıyla

aşhaneydi. Aşhanenin yanında ve "L"nin iki kolunun birleştiği yerde olan 8,85x10,22 metre ölçüsündeki mekân kubbe ile örtülüdür. Duvarlarında altı üstlü iki dizi halinde dolaplar vardır. Bunların aslından mı kaldıkları yoksa bina askerî ambar olduğunda mı açıldıkları bilinmemektedir. Herhalde burası da imaretin aşhanesinin malzemesine mahsus bir yer olmalıydı. "L"nin diğer kolunda ise kemerlerle takviye edilmiş tonozlu iki mekân yer alır. Bunlardan biri küçük, diğeri ise büyüktür. İmaretin planına göre burada misafirlerin barınacakları tabhaneye uygun yerler yoktur. Dolayısıyla bütün mekânlar, aşhane-imaretin parçaları gibi görünmektedir.

Bin Yıllık Vakıf Medeniyetinin Nişanesi GÜLBAHAR HATUN İMARETİ

Şehrin merkezinde Meydan Mahallesi'nde yer alan yapı, Hatuniye Camii olarak da tanınmaktadır. Vaktiyle cami, medrese ve imaretten oluşan bir külliye halinde iken bunlardan medrese tamamen ortadan kalkmış, imaret ise harabe haline gelmiştir.

Caminin, taçkapsı üzerinde yer alan kitabeden 1485 yılında Sultan İkinci Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun adına yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde mevcut olan külliye vakfiyesi, 1492 tarihli. Caminin doğusunda yer alan ve bugün kısmen harabesi mevcut olan imaretin moloz taşlar kullanılarak inşa edildiği, tonozlarının tuğladan örüldüğü anlaşılmaktadır. Yapının planını tam olarak tespit etmek mümkün olmamıştır. Vakfiyede adı geçen mutfak, kiler, ekmekhane, mahzen,

odunluk, ahır ve ihtiyaç alanlarının da bu kısımda olduğu tahmin edilmektedir.

1939 ve 1943 yıllarındaki depremlerde zarar gören yapıda; 1953'te esaslı bir onarım yapılmış olup, biri mihrap ekseninde, ikisi yanda, biri de son cemaat yerinin doğu ucunda olmak üzere sonradan eklenen dört destek payandası bulunmaktadır. Medresenin vaktiyle caminin karşısında yer aldığı bilinmektedir. Vakfiyede 12 hücreli olduğu belirtilen yapı, seyyahlar tarafından kısmen tanıtılmış ve planı da çizilmiştir. Buna

göre kitabesiz yapının girişi karşısında üç yönden avluyu çevreleyen revaklarının bulunduğu, kapı ekseninde bir dershane mekânının yer aldığı, iki yanda altışardan 12 odanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

2024 yılında yeniden hizmete açılan, bin kişi kapasiteli Gülbahar Hatun İmaret'i'nde her gün bir öğünde üç çeşit sıcak yemek ve ekmekten oluşan menü, yararlanıcı kişilerin adreslerine teslim edilmekte, ihtiyaç olması halinde imarethane bünyesindeki yemek salonunda da ikram edilebilmektedir.

Şehzadeler Şehrinde İKİ VAKIF EMANETİ

Muradiye Camii ve Külliyesi İmareti

Muradiye Camii ve Külliyesi İmareti Manisa Şehzadeler'de yer alan Muradiye Külliyesi; cami, medrese, imaret, çeşmeler ve dükkânlarıyla uzun asırlar boyunca şehrin cazibe merkezi olmuştur. Külliye, bugün de bu özelliğini korumaktadır. Yapı, şehrin güneyinde, Spil (Manisa) Dağı'nın hemen altında, Sultaniye Camii'nin yakınında bulunmaktadır. Caminin kuzeydoğusunda yer alan medresenin doğusundaki dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı imarete güneybatı köşesindeki kapıdan girilir. Ortasında kare biçimli mermer bir şadırvan bulunan avlunun çevresini yirmi kubbeli bir revak kuşatır. Külliye ait dükkânlar imaretin kuzeydoğu duvarına bitişik bir şekilde yan yana sıralanmıştır. Dikdörtgen planlı ve tonoz örtülü dükkânların ön cepheleri yuvarlak kemerlidir.

Halime Hatun Külliyesi İmareti

Manisa'nın Akhisar ilçesine bağlı Gölarmara bucağındaki külliye, 17. yüzyılda inşa edilmiştir. Vakfiyesinden, Sultan Üçüncü Mehmed'in sütanesi Halime Hatun tarafından yaptırıldığı ve cami, medrese, darülhadis, sıbyan mektebi, kütüphane, imaret ve misafirhaneden meydana geldiği öğrenilmektedir. Cami, medrese ve imaretle aynı yüzyılın sonlarında gelir sağlamak amacıyla külliye eklenen çifte hamam, bugüne kalan birimler arasındadır. Caminin doğusunda yer alan imaret, dört odadan oluşan ve kuzey-güney, doğu-batı doğrultusunda gelişen "L" şeklinde bir köşe bölümü ile dikkat çekmektedir. Kare planlı 6,20x6,20 metre birimlerin üstü, pandantifle geçilen kubbelerle örtülüdür. Doğu-batı yönündeki odalar birbirinden duvarla, kuzey-güney yönündeki odalar ise kemerle ayrılmıştır. Her mekân ortaya bir kapı ve pencere, dışarıya da ikiyeşer pencere ile açılmaktadır. Tamamen moloz taşın kullanıldığı binada kemer ve kubbeler, tuğla ile örülmüştür.

Lale Devri Zarafeti DAMAT İBRAHİM PAŞA KÜLLİYESİ İMARETİ

Osmanlı tarihinde Lale Devri (1718-1730) diye adlandırılan ve Batılılaşma dönemine geçişte önemli bir yeri olan süreçte, 1726 yılında başlanıp 1727 yılında bitirilmiş olan Damat İbrahim Paşa Külliyesi, zarif çizgileri ve bu bütünlük içerisindeki imaretiyle de dikkat çekmektedir.

Külliye; cami, medrese, sıbyan mektebi, imaret, kervansaray, hamam ve iki çeşmeden oluşmaktadır. Eğimli bir araziye yerleştirilen külliye cami, medrese, sıbyan mektebi ve imaret, batı ve doğu yönlerinde istinat duvarlarıyla sınırlandırılmış bir alan üzerinde inşa edilmiştir. Ortasından Câmi-i Cedîd Caddesi geçen bu alanın doğusunda cami, batısında sıbyan mektebi, medrese ve imaret; biri cami avlusunun güney duvarının dışında, diğeri sıbyan mektebi avlusunun köşesindeki istinat duvarının üzerinde olmak üzere iki çeşme bulunmaktadır.

Caminin batısında medrese ile sıbyan mektebi arasında caddeye paralel bir konumda yer alan imaret, avlunun kuzeyine yerleştirilmiş bir mutfak ve iki oda ile avlunun batısındaki tuvaletler ve avlunun güneyindeki sıbyan

mektebinin altındaki kayaya oyulmuş depo mekânından meydana gelmiştir. Külliye diğer yapıları gibi imaret de kesme taş örgü tekniğinde örülmüştür. Burası, günümüzde de aşevi olarak kullanılmaktadır.

Yapı grubunun güneyinde bulunan sıbyan mektebi ve avlusu cami, medrese ve imaretin bulunduğu alandan daha yüksek bir kotta inşa edilmiştir. Üçgen bir arsa üzerinde yaptırılan sıbyan mektebi, imaretin avlu duvarına birleştirilerek batısında ve güneyinde üçgen avlular oluşturulmuştur. Mektep, dörtgen planlı bir dersane ve güneyinde iki üniteli revaktan oluşan bir plan şemasına sahiptir. Revakın sokak cephesinde bir pencere bulunmaktadır. Biri revaka, ikisi sokağa ve ikisi de imaret avlusuna açılan olmak üzere beş penceresi bulunan dershanenin içinde bir ocakla bir dolap nişi de mevcuttur.

Bu Kapı, Her Zaman Sevinçle Açılsın! YAKUPAĞA KÜLLİYESİ İMARETİ

Hepkebirler Mahallesi Kefeli Yokuşu'nda bulunan külliye'nin ilk inşası, Yavuz Sultan Selim'in hocası Halimi Çelebi'nin yaptırdığı cami ile başlamıştır. 1547'de Kanuni Sultan Süleyman'ın Hazine Reisi Yakup Ağa, camiye medrese, imaret, misafîrhane ve sıbyan mektebi ekleterek yapıyı külliye'ye dönüştürmüştür.

Kesme taş kullanılarak inşa edilmiş olan caminin kubbeleri kurşunla örtülüdür. Minaresi, caminin güneybatı köşesinde yer almaktadır. Caminin kapısı, ahşap ve sedef işçiliği ile dikkat çekmektedir. Oyma sanatının en iyi örneklerinden biridir. Kapı kanatlarındaki panolarda, "Bu caminin kapısı, her zaman sevinçle açılsın," ve "Ben, Allah'ın birliğine şahadet ederim," hatları bulunmaktadır.

İmarethane, külliye'nin kuzey tarafında yer alır. Aşevi bitişiğinde önü revaklı, üzeri kubbeli ve misafîrhane olarak kullanılmış beş oda bulunur.

Yakup Ağa İmaret'i'nde günün her saatinde sıcak çorba bulunduğu, bu imaret kapısının daima açık olduğu, zengin fakir ayrımı yapılmaksızın gelen her misafire ikram yapıldığı anlatılır. "Ağa İmaret'i" olarak anılmasının nedeni, imarethanedeki bol ikram ve sıcak ilginin, halk arasında "ağa cömertliği" ile eş tutulmasından kaynaklanmıştır.

Medrese, külliye'nin diğer bir kısmını oluşturmaktadır. Girişinde üzeri kubbeli, güneyinde de tonoz örtülü odalar vardır. Külliye'nin, Osmanlı medreseleri arasında belirli bir plan tipine uymayan kendine özgü bir yapı şekli vardır.

SOKULLU MEHMED PAŞA İMARETİ

Hatay'ın Dört Yol ilçesine bağlı bir sahil beldesi olan Payas, Haçlılar döneminde Kudüs'e giden "mukaddes yol" üzerinde menzil görevi gördüğünden dolayı bir kale yerleşimi haline dönüşmüştü. "Anadolu sağ yolu, hac yolu, Şam-ı şerif yolu" adlarıyla tanınan güzergâhın Adana - Halep - Şam arasındaki en önemli menzili Payas olarak belirlenmiş, burada yeni bir askerî ve ticarî üs merkezine uygun bir yapılanmaya gidilmişti.

Kapsamlı tutulan külliyein yanı sıra iki kale, iskele-gümrük, tersane, köprü, değirmenler, hizmet mekânları, dağdan su getirilmesi ve çevre düzenlemesiyle yaklaşık 10 yıl içerisinde yeni bir şehir kurulmuştu. Kitabe, vakfiye kaydı ve arşiv malzemelerindeki bilgilerden; Payas'ın imarına 1567 yılında başlandığı, çalışmaların 1574'te büyük çapta tamamlandığı, 1580'lerin başında ise son halini aldığı anlaşılmakta.

Geniş bir alana yayılan külliye; arasta, han, tabhane, imaret, hamam, cami, medrese, sıbyan mektebi, iki çeşme ve köprüden oluşan kapsamlı bir yapı topluluğu. Külliye, yapı sayısı ve çeşitliliği ile tasarımdaki mükemmelliğiyle dikkat çekmekte. Arastanın doğusu han, imaret ve tabhanelere, batısı cami, hankah, sıbyan mektebi ve hamama ayrılmış durumda.

Tabhaneler hanın batı kanadında yer almakta. Handan duvarla ayrılan ve bir kapıyla avluya açılan odalar, su sistemine de sahip. Handan imarete geçiş bir koridorla sağlanıyor. Birinci iç avlunun çevresine mutfak, fırın, yemekhane, kiler ve depo gibi mekânlar yerleştirilmiş. Menzil külliyesi olması itibarıyla han, arasta, imaret, tabhane ve hamam gibi yapılara göre cami daha küçük tutulmuş, kubbeli orta bölüm yanlara doğru eyvan şeklinde genişletilmiş. Kuzeyinde son cemaat yeri, sonradan biçimi değiştirilen minare ile merkezinde bir şadırvanın yer aldığı revaklı bir iç avlusu bulunuyor.

HİZMETE HAZIRLANAN İMARETLER

Hayır İşleri'nin çalışmaları çerçevesinde ayrıca; Kastamonu, Bursa, Nevşehir ve Niğde illerinde imarethane açılması çalışmaları da devam etmekte. Öte yandan Gaziantep'te 2 bin 500 kişi kapasiteli Ökkeşiye İmaret ve 700 kişi kapasiteli Balıkesir İmaret ise 2025 yılı açılış programına alınmış durumda.

İMARETHANELER, Vakıf Medeniyetimizin Temelidir

*Latinlerin 1204
yılındaki işgaliyle
eski parlak günlerini
kaybeden İstanbul,
yeniden Avrupa'nın en
büyük şehri haline, vakıf
medeniyetinin temelini
oluşturan imaret-külliye
sistemiyle geldi.*

*Levni'nin Fatih Sultan
Mehmet minyatürü.
Ayasofya-i Kebir
Cami-i Şerifi. (sağda)*

Bizim medeniyetimiz, yani Osmanlı medeniyeti vakıflara dayanır. En basitinden Fatih Sultan Mehmet, fetihten sonra harap olan İstanbul'u tekrar Türk-İslam şehri olarak inşa etme kararını alınca imaret-külliye denilen sistemi kullanmıştır. Peki, imaret-külliye sistemi nedir? Bu, vakfa dayanan bir müessesedir. Fatih Sultan Mehmet, evvela Ayasofya Vakfı'nı kurdu; sonra kendi vakfını kurdu ve bütün vezirlerine, "Her biriniz, şehrin seçtiğiniz bir tarafında bir külliye kuracaksınız," emrini verdi. Sultan Fatih, İstanbul'a dair bütün politikalarında hep bu vakıf sistemine odaklanıyor, gereğini yapıyor ve yaptırıyordu.

TALEBELERE, YOLCULARA, FUKARAYA...

İstanbul şehri, bu külliyelerin etrafında mahallelerin toplanmasıyla ortaya çıkmıştır. Bütün bu külliyeler, camiler, imaretler, medreseler, mektepler, yolculara, fukaraya ve gelenlere yemek veren yapılardır. Mesela, yolcular için devlek gibi hizmetler sunan imaretiyle tam bir sitedir, bir külliye.

Bu kompleks mekânların merkezi de camidir. İşte bu sistem, vakfa dayanır. Fatih Sultan Mehmet, kendisi ve vezirleri ile bu külliye vakıf esasına göre kurmuşlardır. Muhakkak ki bu külliye etrafında "müsakkafat" denilen dükkân, tarla ve hamam gibi gelir getiren yapılar kurulmuştur.

İstanbul'un Türk-İslam şehri olarak yeniden inşasında vakıf sistemi esastır. Tabii bu, yalnızca İstanbul için geçerli olmayıp tüm imparatorluk ölçüsünde bu gibi imaretler, bedestenler, çarşılar daima bir hayır sahibi yahut devlet tarafından kurulur. "Müsakkafat" denilen gelir kaynakları nın yanında yine aynı amaçla bölgeler, köyler tahsis edilmiştir. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet yüzlerce köyü, kendi camisine ve Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi'ne vakfetmiştir.

Bu suretle sermaye, maddi bir kaynak tesis ederek bu gibi medeni ve hayır işlerini meydana getirmiştir. Mesela, bütün medreseler de vakfa dayanır. Hasılı bizim medeniyetimizin temeli vakıftır, imaretlerdir, yol kurumlarıdır. Vakfın özelliği, Allah'a atfetmektir. Bu eserler ve gelir getiren kaynaklar Allah

adına, vakfiyede daima belirtilir. Ulemadan birisi vakfiyeyi yazar, "Bu vakfedilen şeyler Allah'a atfedilmiştir" diye. Bu nizamı, vakfı bozan Allah'ın cezasına, Allah'ın kahrına havale edilmiştir. Yani öyle bir anayasaya, uhrevi bir müeyyideyi ihtiva eden bir vakfiyeye göre bu imaretler kurulmuş ve işletilmiştir. İşte vakıf, bunlar ve daha pek çok özellikleriyle, incelikleriyle, Osmanlı medeniyetinin temeli olmasıyla çok önemle korunması ve anlaşılması gereken bir kurumdur.

ORD. PROF. M. FUAT KÖPRÜLÜ'DEN KALANLAR

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yüz binlerce, hatta milyonlarca vakıf belgesi kaydı bulunmaktadır.

Mesela, Mimar Sinan'ın belli camilerinden başka birçok paşanın yaptırmış olduğu hayır eserleri veyahut saraylar var. Hepsisi vakıf esasına göre yaptırılmış. Bunların kaybolanlarını biz Vakıflar

Genel Müdürlüğü Arşivi'nde buluyoruz. Bu vakfiyeler, belirttiğimiz medeni eserlerin kayıtlarıdır. Kimi kaybolmuş eserleri yeniden ihya etmek için bu vakfiyelere müracaat etmek gerekir. Mesela, ben daha öğrenciyken Fuat Köprülü'nün titiz çalışmalarıyla vakfiyelerin bize birçok bilgi aktardığını hatırlıyorum. Kendim de şimdi isimlerini sayamayacağım birçok eserimde mesela, Osman ve Orhan Gazi dönemlerine ait

makalelerimin hepsinde en eski vakfiyeleri kullanmışımdır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait olan vakıf kayıtlarının en eskisi, Osman Gazi'nin vefat ettiği yıla rastlar. 1324 tarihli dir zannediyorum. Şerafettin isminde bir saray hadımına verilen vakfiyedir. Sultan, bu zata vakıf için, hayrat için destek vermiş. O vakfiye, en eski vakfiyelerden birisi olan Mekece Vakfiyesi'dir. Mekece Vakfiyesi'nin metninden biz bu adamın, bu önemli şahsın vakfiyesinden Osman Gazi'nin tarihine ait çok önemli bilgiler ediniyoruz. Başka bir misal olarak harap olmuş bir eseri, vakfiyeler sayesinde bulup ihya edebiliriz.

VAKFİYE KAYITLARININ VASFI NEDİR?

Vakfiye kayıtları, itiraz götürmez gerçekleri ifade eden vesikalarlardır. Vakıf bir hayır eseri, âdeta kutsal bir müessese olduğu için tarihçi ister istemez vakfiyeleri kullanmak zorundadır. Benim, Devlet-i Aliyye-i Osmaniye üzerine kaleme aldığım ilk dönem yazılarıma bir bakın, daima vakıflardan, vakfiyelerden istifade ettiğimi görebilirsiniz.

Osmanlı döneminde vakıflar tarafından kurulan imarethaneler, “Komşusu açken tok yatan bizden değildir,” hadisişerifini şiar edinmiş bir dayanışma kültürünün önemli simgeleridir. Toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren bu merkezler, günümüzde de Osmanlı İmparatorluğu’nun sosyal devlet anlayışının bir mirası olarak anılmakta ve incelenmektedir.

Osmanlı döneminde sosyal yardımlaşma ve dayanışma anlayışının en somut örneklerinden biri imarethanelerdi. Anadolu’nun dört bir yanında kurulan bu yapılar, ihtiyaç sahiplerinin, öğrencilerin, külliye-deki ahalinin ve yolcuların günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetler yürüten hayır kurumlarıydı. İmarethaneler; imaret, aşhane, dârülit’âm ve tabhane gibi farklı fonksiyonlara atıfta bulunan farklı isimlerle de anılırdı. Ayrıca Osmanlı kültüründe sıcak yemek ikram edilen yerler olarak bilinirlerdi. Bir külliye- nin parçası olan bu yapılar, kimi zaman bir kervansarayda bulunur, kimi zaman bir caminin ya da bir medresenin yanına inşa edilirdi.

İmarethanelerde sunulan hizmetlerin nitelikleri vakfiyelerde belirtilirdi. Yemeklerin çeşidi, porsiyonları ve ikram zamanları gibi detaylar dahi kayıt altına alınmıştı. Çorba, pilav ve et yemeği gibi en çok tercih edilen menüler, ihtiyaç sahiplerine ve yolculara ikram edilirdi. Ramazan ayında ve mübarek gecelerde ise sofralar zenginleştirilir, zerde gibi özel tatlılar da menülere eklenirdi. Bu yemeklerin hazırlanmasında görev alanlar, genellikle dindar ve işin ehli kişilerden seçilirdi. Çok sayıda görevliden oluşan bir ekip, bu hayır müessesesinin işleyişini sağlıyordu. İmarethanelerde sadece ihtiyaç sahibi insanlar için değil, hayvanlar için de faaliyetler yürütülüyordu. Kimi imarethanelerde hayvanlar için artan yemeklerin ikram edildiği kuleler bulunurdu.

OSMANLI SOSYAL DEVLET ANLAYIŞININ MİRASI

İmarethaneler içinde en çok bilinen ve günümüzde faaliyetini sürdürmeyen müstesna imarethanelerden bahsetmek isterim.

NURBANU VALİDE SULTAN İMARETHANESİ

Mimar Sinan'ın tasarlamış olduğu Atik Valide Sultan Külliyesi'nde Nurbanu Valide Sultan'ın Üsküdar'da kurduğu imarethanenin, dönemin en kapsamlı sosyal yardım kurumlarından biri olduğu söylenebilir. Vakfiyeye göre bu imaret, fakir halka, yolculara ve medrese talebelerine sıcak yemek sunmak amacıyla kurulmuştu. Nurbanu Valide Sultan, imarethanede sunulan hizmetlerin sürekliliğini sağlamak için gelir kaynaklarını önceden belirlemiş ve bu gelirlerin doğru şekilde kullanılması konusunda vakfiyeye ayrıntılı hükümler eklemişti. Bu imarethanenin temizliğine ve malzemelerin taze olmasına büyük önem verilirdi. Ramazan aylarında da büyük iftar sofraları kurulurdu. İmarethanenin işleyişinde görev alan aşçı, ekmekçi ve kilerci gibi çalışanların özenle seçildiği vakfiyede belirtilmiştir. Ayrıca yemeklerin lezzetli olması ve misafirlere güler yüzle hizmet sunulması da koşulan şartlardan biriydi. Üsküdar'daki Nurbanu Valide Sultan İmarethanesi, dönemin sosyal dayanışma simgelerinden biriydi.

HASAN PAŞA İMARETHANESİ

Akşehir'de 16. yüzyılda veziriazam Hasan Paşa tarafından kurulan Hasan Paşa İmarethanesi, önemli imarethane örneklerinden biridir. Vakfiyesinde imaretin yoksullara, yolculara ve misafirlere günde iki öğün sıcak yemek sunması şart koşulmuştu. İmarethanede, genellikle sabahları çorba, akşamları ise etli pilav ve bulgur gibi yemekler ikram edilirdi. Diğer imarethanelerde olduğu gibi ramazan aylarında ve mübarek günlerde sofralar daha da zenginleştirilerek dane pilavı ve zerde gibi özel yemekler de menüye eklenirdi. Her şeyin tüm detaylarıyla kayıt altına alındığı bu imarethanede, buğday dövücünden pirinç ayıklayıcıya kadar tüm görevliler de belirlenmişti. Hasan Paşa İmarethanesi'nde sadece insanlara değil, hayvanlara da hizmet verilirdi. Misafirlerin bineklerinin bakımı için ahırlar vardı ve görevliler

atanmıştı. Ayrıca vakfiyede misafirlerin hayvanlarının yemi için günlük 10 dirhem ayrılmıştı. İmarethanede, misafirlere üç gün boyunca konaklama imkânı sunulur, misafirler kendilerine uygun odalara yerleştirilirdi. Konaklama süreleri dolduğunda ise misafirlerden nazik bir şekilde ayrılmalari istenirdi. İmarethanenin harcamaları, Hasan Paşa tarafından vakfedilen gelir kaynakları ile sağlanırdı. Bu kaynaklar arasında dükkânlar, çiftlikler ve hamamlar yer alırdı. Gelirlerin doğru şekilde kullanılması ve imaret hizmetlerinin devam ettirilmesi için vakfiye hükümlerine sıkı sıkıya uyulurdu.

HÜSREV PAŞA İMARETHANESİ

İçinde imarethanenin de yer aldığı Hüsrev Paşa Camii ve Külliyesi, Van Beylerbeyi Köse Hüsrev Paşa tarafından 1567 tarihinde yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın eserleri arasında sayılmaktadır. Van'da Hüsrev Paşa tarafından kurulan imarethane, tıpkı diğer imarethaneler gibi fakirlerin, yolcuların ve misafirlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok yönlü bir sosyal yardım kurumu olarak faaliyet gösterirdi. Vakfiyeye göre imarette sabahları buğday çorbası, akşamları ise pilav ve etli yemek ikram edilirdi. Mübarek günlerde ve ramazan aylarında ise diğer imarethanelerde olduğu gibi daha zengin menüler

hazırlanırdı. Yemeklerin kalitesine büyük önem verilir, bu konuda imaret şeyhi ile vekilharç sorumlu tutulurdu. Mevlit gecesi gibi özel günlerde halkın katılımıyla yemek dağıtılıp dualar edilirdi. Aşure gününde ise özel olarak aşure pişirilerek halka ikram edilirdi.

Hüsrev Paşa İmarethanesi'nde de misafirlerin konaklaması mümkündü. Misafirlerin hayvanlarının bakımı için özel olarak görevlendirilen bevvablar, hayvanların yemlenmesi ve temizliği ile ayrıca ilgilenirdi. İmarethanenin işleyişi, Hüsrev Paşa'nın vakfettiği gelir kaynakları sayesinde devam etmişti. Bu gelir kaynakları arasında tarım arazileri, dükkânlar ve su değirmenleri vardı. Vakfiyede gelirin doğru şekilde kullanılması ve imarethane hizmetlerinin aksatılmaması konusunda detaylı hükümler yer alır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde imarethane sayılarının zaman zaman artıp azaldığı dönemler olmuştur. İkinci Meşrutiyet döneminde İstanbul'daki imarethanelerin pek çoğu, işlevi değiştiği ya da işlevi kalmadığı için kapatılmıştı. Kapatılan imarethaneler, farklı yapılara dönüştürülmüştü. Sonraki dönemlerde çeşitli şehirlerde kuru gıda yardımlarına devam edilse de sıcak yemek ikramı bir imarethanede sürdü. Bu boşluğu zamanla vakıflar ve sivil toplum kuruluşları doldurmaya çalışmıştır.

Osmanlı'nın Kudüs'teki Yardım Eli HASEKİ HÜRREM SULTAN KUDÜS İMARETİ

Haseki Hürrem Sultan Kudüs İmaretі, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yoksulları doyurmak amacıyla Kudüs'te kurulmuş bir Osmanlı aşevidir. Hürrem Sultan'ın tesis ettiği vakfın bir parçası olan imaret, günümüzde de faaliyet göstermeye devam ediyor. Yardıma muhtaç Kudüslüler, tam 473 yıldır, Hürrem Sultan'ın emrettiği şekilde günlük erzaklarına ulaşıyor.

Osmanlı İmparatorluğu, Kudüs'ü hâkimiyeti altına aldığı 1516'dan itibaren sayısız mimari ve kültürel eserle kutsal şehri donatmaya başlamıştı. Ayrıca kurulan vakıflar yoluyla Kudüs ve çevresindeki muhtaçlar gözetilmiş, yolcular ve hacılar için her türlü konfor sağlanmıştı. Aynı zamanda şehir surlarını da yaptırarak tarihe adını yazdıran Kanuni Sultan Süleyman'ın 46 yıllık uzun saltanatı ise, Kudüs'ün her açıdan altın yılları olarak kayıtlara geçti. Kanuni büyük bir imar ve restorasyon seferberliği başlatırken, eşi Hürrem Sultan da Kudüs'te kendi adıyla anılan ve bugün hâlâ yaşayan meşhur imaretini tesis etti.

Kudüs halkının "Haseki Sultan Tekkesi" olarak bildiği kurum, 1552'den günümüze, tam 473 yıldır şehrin tarihinin ayrılmaz bir parçası olmaya devam ediyor. Mescid-i Aksa'ya birkaç dakika mesafede bulunan imaretin bulunduğu sokak "Tekke Yokuşu" adıyla anılıyor.

Haseki Hürrem Sultan, özel bir vakfiye düzenleterek kuruluşunu resmileştirdiği imaretini için çok sayıda akar ve arazinin gelirini bağışlamıştı. Yapılan hizmetlerin kesintiye uğramamasını isteyen Haseki Sultan, Kudüs'te bir hamam yaptırarak, buradan elde edilecek bütün kazancın imarete aktarılmasını sağladı. Ayrıca Anadolu'daki bazı kasabaların vergileri de aynı şekilde

doğrudan Haseki Hürrem İmaretî'nin kasasına bağlandı. Böylece Osmanlı yüzyılları boyunca imaretin ayakta kalması sağlandı.

İsrail'in 1967'de Kudüs'ü işgaliyle birlikte, Haseki Hürrem İmaretî'nde kısa süreli hizmet kesintisi yaşandıysa da, yerel halkın gayretleriyle faaliyetler yeniden başlatıldı.

Haseki Hürrem Sultan Kudüs Vakfiyesi'nde "Bu cümleden biri, zikri geçen caminin karşısında imaret olup nevalesi bol bir mutfak, misli olmayan temiz bir yemekhaneyi, bir fırını, bir kileri, bir avluyu, bir ambarı, müteaddit helaları ve bir odunluğu ve ona layık ve münasip şeyleri müştemildir. Bunu fakirlere, biçare yoksullara, zayıflara ve muhtaçlara vakfeylemiştir." İfadesi kullanılmaktadır.

Haseki Hürrem Sultan Kudüs İmaretî, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yoksulları doyurmak amacıyla Kudüs'te kurulmuş bir Osmanlı aşevidir. Fakir hacılara ve yolculara yiyecek sağlamak için de hizmet veren bir hayır kurumu olan İmaret, Haseki Hürrem Sultan tarafından 1552 yılında inşa edilen devasa Haseki Hürrem Sultan Kudüs Vakfiyesi'nin parçasıydı.

Haseki Sultan İmaretî'nin dört asır boyunca hizmetlerini sürdürmesi, Hürrem Sultan'ın buraya vakfettiği akarların ve vakıf yönetiminin güçlü olmasına bağlıdır. Öyle ki o, vakfın ilk kurulmasından sonra bile kendisine temlik edilen arazilerin gelirlerinden bir kısmını Kudüs'teki vakfına tahsis etmiştir.

Kapısında geleneksel Osmanlı mimarisinin motiflerinin görüldüğü imarethane, asırlara meydan okuyarak, kesintisiz olarak 473 yıldır Kudüs'ün fakirlerine her gün ücretsiz yemek dağıtmaktadır.

İmarethane, yakın zamana kadar kendisine ait vakıf akarlarının gelirleri ile yaşarken, İsrail'in bu mal varlığına el koyması üzerine geliri azalmış olup, zekat ve yardımlarla işlevini sürdürmektedir.

Kültürel Miras Taşıyıcısı Bir Sedefkâr

Çeyrek asır önce başladığı ahşap oymacılığı ve sedef kakma sanatını atölyesinde sürdüren 60 yaşındaki Ahmet Taner Kılıç, mesaisi dışındaki tüm zamanını bu sanata ilgi duyan kursiyerlere eğitim vererek geçiriyor. Ahşabı sedefle buluşturarak eserler üreten Kılıç, bu sanatın genç kuşaklara aktarılmasını ve yok olmamasını istiyor. Kılıç, hobi olarak başladığı sanatın yaşam biçimi haline geldiğini ve 20 yıldır severek, sabırla bu sanatı icra ettiğini söylüyor.

Kılıç, “Bu sanat Osmanlı’da 15. ve 16. yüzyıllarda zirve yapıyor. Edirne’deki İkinci Beyazıt Camisi’nin kapılarında ve kapı tokmaklarında sedef kakma sanatını görebiliriz. Genelde süsleme sanatı olarak kullanılır. Rahlelerde, camilerde, kapılarda, Kur’an-ı Kerim muhafazasında ve daha birçok yerde kullanılmaktadır,” diyor. Sedefçiliğin İstanbul, Viyana, Şam ve Kudüs işi olarak dört farklı tekniği bulunduğunu dile getiren Kılıç, kendisinin en çok Şam tekniğini kullandığını belirtiyor.

“Sedef, denizde yetişen istiridye kabuğudur. Yani incinin dış muhafazasıdır. Uzun yıllarda meydana gelir. Çok değerlidir pırıltılıdır, sadedir, bereketi temsil eder, sadeliği temsil eder,” diyor Kılıç, bu sanatın sabır ve tevekkül gerektirdiğini ifade ederek şunları

söylüyor: “Bu sanatla sabrı öğrenirsiniz. Bu sizin yaşantınızı derinden etkiler ki sabırlı bir insanın hayatı da bambaşka bir şekle girer, yani bir yola girer. Onun için herkese böyle bir hobisi olmasını tavsiye ediyorum. İlla sedef olarak demiyorum, resim çizsin, bir şey yapsın. Çünkü kendini rahatlatır, bir terapidir bu. Bizim sanatımızın özeti sabır, sabır, sabır... Çünkü bir objede eğer ki moraliniz bozursa kesinlikle desenleriniz kötü çıkar. O an ki ruh halinizi yansıtır, yaptığınız desenler. Onun için sakın kafa diyoruz ve sabır diyoruz.”

Sedef işlerinde genellikle Selçuklu ve Osmanlı motifleri, geometrik figürler ve barok tarzı çizgiler kullandığını kaydeden Kılıç, “Desenler o kadar çok ki doğada. Her an her şeyde bir mana yakalayabilirsiniz. Mesela dışarıda gezerken bir ağacın yaprağını, dalını yakalayıp onu işleyebilirsiniz. O artık sizin hayal dünyanıza kalmış bir şey,” diyor.

Kılıç, “Bu sanatla uğraşmak, günlük iş yoğunluğumu, iş yükümü tamamen alıyor. Biz, sedefin içine daldığımız zaman saatlerce bir şey yemesek de içmesek de o sedefle haşır neşir oluyoruz. Yani dünyayla ilişkimiz kesiliyor. Bu bizim için büyük bir terapidir. Bütün öğrencilerime de bunu söylerim. Herkesin mutlaka bir hobisi olmalı,” diye konuşuyor.

Ankara Kalesi’nde gezinti yaptığı sırada ahşap kokusundan etkilenerek bu sanatla tanıştığını söyleyen Ahmet Taner Kılıç, Gazi Üniversitesi’nde ahşapla ilgili eğitimlere katıldıktan sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı’na müracaat ederek “sedef kakma sanatçısı” ve “kültürel miras taşıyıcısı” ünvanlarını aldı.

mevsim
Dönemsel İşletme Finansmanı

size HER MEVSİM BAHAR

İşletmenizin ihtiyaçlarını Mevsim ile karşılayın;
çeyrek dönemlerde kâr, vade sonunda anapara ödemesini yapın.

**Erken Kapama
Ücreti Yok**

VAKIF KATILIM

İmaretlere Damga Vuran MİMAR SİNAN

Edirne'deki Selimiye Camii ve Külliyesi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir köşesinde inşa ettiği yüzlerce yapıyla kentlerin silüetine âdeta damga vuran Mimar Sinan, yüzyıllardır ayakta olan eserleriyle hayranlık uyandırmaya devam ediyor. Bu eserlerin arasında imarethaneler de önemli bir yer tutuyor.

Mimar Sinan, yaklaşık 50 yıllık baş mimarlık serüveninde irili ufaklı yüzlerce yapıyı tasarlayıp inşa ederken bazı binaları da tamir etti. Koca Sinan, hayatı boyunca 82 cami, 52 mescit, 55 medrese, 17 imaret, yedi darülkurra, yirmi türbe, üç darüşşifa, altı su yolu, 10 köprü, 20 kervansaray, 36 saray, sekiz mahzen ve 48 hamam olmak üzere 350'den fazla esere imza attı. Eserleri arasında en fazla cami, mescit ve külliyeler dikkati çekse de Mimar Sinan, vakıf kültürünün simge yapılarından biri olan imarethaneler başta olmak üzere köprü ve su kemeri gibi farklı alanlarda da önemli eserler inşa etti.

İSTANBUL'A 55 KM UZAKTAN SU

Mimar Sinan'ın mühendislik harikası olarak nitelendirilen Kırk Çeşme Su Tesisi ile İstanbul'a 55 kilometre mesafeden su ulaştırıldı. Baş havuz ile küçük havuzlar, çökeltme havuzları, su kemerleri, bentler, katmalar ve maksemeler inşa eden Sinan, 16. yüzyılda İstanbul'da yaşanan su sorununu çözdü. Bu tesisin önemli parçaları olan Uzun Kemer, Kırk (Eğri) Kemer ve özellikle Mağlova Kemeri, dünyada benzeri olmayan mimarlık ve mühendislik abidesi olarak halen ayakta duruyor.

Yaşadığı dönemin sanat dallarıyla da yakından ilgilenen Mimar Sinan, eserlerinde 16. yüzyıl Osmanlı çini, hat, oymacılık ve tezeyinat sanatlarını da bünyesinde barındırdı. Sinan, baş mimar olduğu dönemde inşa ettiği cami, külliye, köprü gibi eserlerin yanı sıra; bazı eski yapıların restorasyon ve tamirini de gerçekleştirdi. Ayasofya Camisi'nin ayakta kalması için önemli çalışmalar yapan Sinan, 1573'te caminin kubbesini onararak çevresine payandalar yaptı. Yaptığı dokunuşlar, Ayasofya'nın bugünlere sağlam olarak gelmesini sağladı.

Eski ve önemli eserlerin yakınına inşa edilen, onların görünümlerini bozan yapıların yıkılmasıyla ilgili de çalışan Sinan, Zeyrek Camii ile Rumeli Hisarı civarına yapılan bazı ev ve dükkânların yıkımını sağladı. Ayrıca su yolları, İstanbul caddelerinin genişliği, evlerin yapımı ve kanalizasyonların bağlanmasıyla da uğraştı. İmparatorluğun birçok şehrinde eserlere imza atan Mimar Sinan, mimarlıkta katettiği aşamaları üç büyük külliye ile tanımladı. Ortaya koyduğu camiler, külliyeler, imarethaneler, köprüler ve diğer eserleriyle imparatorluğun başkenti İstanbul'u da zenginleştirerek şehrin silüetini belirledi.

Vakıf K lt r n n Ya atılmasına

KATIL

Siz de Vakıf Katılımlı olun,
ge mi imizin mirası vakıf k lt r n  ya atarak
hep birlikte kazanmaya vesile olanlara katılın.

VAKIF KATILIM

0850 202 1 202 | 444 44 77 | vakifkatilim.com.tr

İŞLETMELERİN FİNANSAL YÖNETİM ÇÖZÜMLERİ TEK UYGULAMADA

Satın almadan stok takibine, sipariştten teslimata,
satıştan ödeme almaya kadar tüm
süreçlerinizde uçtan uca her ihtiyacı
tek uygulama ile paketleyin.

Ücretsiz
Kullanım

1000
Kontör Hediye

VAKIF KATILIM